

ЧЛАНЦИ

Проф. др Богумил ХРАБАК*

ТРИ ОПШТИНЕ КАТУЊАНА ИЗМЕЂУ ЦРНЕ ГОРЕ И МЛЕЧАНА (1420-1797)

За историчаре су појасеви терена уз државне границе посебно интересантни, јер су се у пограничјима дешавале разне појаве политичке (упади, територијални спорови), економске (размена добара, малогранични промет) и социјалне појаве (пљачке). Ранијих деценија неке научне установе су приређивале научне скупове посвећене приликама у "крајинама". Овај рад је написан на основу млетачке и ватиканске архивске грађе, а из литературе су више навођени радови Гл. Станојевића и Ј. Н. Томића.

Поменуте три приморске општине су Побори, Маине и Брајићи. Од њих се у историјским сведочанствима најпре помињу Побори. Они су на которској страни планинских масива подигли неких 70 кућа. Од 1426. године држали су Јариште, а намети су убирани од неких 20 домова, расутих по гори са которске падине. Неколико которских службеника имало је у Маинама земље, које су присвојили људи Ђурашковића. Црнојевићи су Поборе преселили на простор који су Которани сматрали својим. Не зна се како су били организовани Маине и Брајићи. Брајићи су се налазили у насељима касније Цетињске нахије.¹ Суседни Грбаљ страдао је 1454. године од навале Морлака. Том приликом морали су бити оштећени и Маињани, јер су били на путу Власима према Жупи,² одакле су се житељи трију општина снабдевали сољу. Између приморца и суседних племена већ тада је владала крвава пасторала, нарочито око пасишта. Крајем XV столећа Маине, Побори и Брајићи, као и остала Црна Гора, потпали су под османлијску власт.³ На западу Катунске

---

* Аутор је редовни професор Новосадског универзитета и хонорарни професор у Никшићу, Бањалуци и Приштини.

¹ *Commissiones et relationes venetae VII*, Zagreb 1972, 130 (1660) - У Маинама су била три дела - Доњи, Средњи и Маине под Острогом. *Историја Црне Горе*, књ. II, том 2, Титоград 1970, 163, 390, 279.

² G. Čremošnik, *Kotorski dukali i druge listine*, Glasnik Zemaljskog muzeja 33-34, Sarajevo 1922, 165-66.

нахије обухваћене су све три општине, што се види из подробног описа у дефтеру из 1523. године.⁴ Дефтери за црногорски санџак из времена Скендер-бега Црнојевића нотирали су махалу Петровић у Поборима (од осам кућа), махалу Стрежевића у Маинама (од десет домова), село Долце у Брајићима (које је можда припадало Млечанима) и махалу од 28 породица у селу Брајићима.⁵

За време османлијске управе Маине, Побори и Брајићи често су се прибијали уз Катуњане и са њима се бранили од Турака, тако да се у време Вука Караџића говорило да те три општине представљају пету црногорску нахију. Они су учествовали са Црногорцима у споровима са Паштровићима. Није било никаквих етничких разлика у односу на остале Црногорце, почевши од ношње.⁶ Од братства најраније се у Поборима афирмисало братство Зеца.⁷

I Прво опредељење три катунске општине за дуждево поданство и поновна припадност Отоманском царству до Кандијског рата

Прве вести да су се поменуте три општине прикључиле Млетачкој Републици потичу из почетка кипарског рата. Провидур мора упутио је историо-писца Бернарда Сагрета да реши питање безбедности Паштровића; Сагрето је закључио да им не прети никаква опасност јер су Грљани, Маињани и Побори пришли Сињорији.⁸ Брајићи су августа 1571. године били још султанови поданици, и њих је потчинио један млетачки одред.⁹ Пристајање Маињана и Побора уз Сињорију није било стабилно и сигурно. Маињани су (августа 1572) поново пришли Млечанима под одређеним условима. Кад је реч о Брајићима, они су у пролеће 1573. ректору Будве дошли у име свога збора: Станиша Бијелић, Јурас Ратковић и други старци су га молили да их прими у млетачко држављанство, под условима као Маињане. Ти услови су били: да су у судском погледу потчињени млетачким органима, да плаћају пола дуката годишње по огњишту (почињући од 25. априла), а да уобичајене дажбине плаћају као и остали дуждеви поданици. Брајићи су још тражили да се могу населити на млетачкој територији и трговати као и остали млетачки људи. Ректор је прихватио те предлоге и о томе им је издао

³ *Историја Црне Горе*, II-2, 41.

⁴ Б. Бурђев, *О одласку црногорског владике Пахомија у Цариград у дружој њоловини XVI века*, Историјски часопис II, Београд 1951, 36.

⁵ В. Đurđev, *Defteri za crnogorski sandžak iz vremena Skender-bega Crnojevića*, Prilozi za orijentalnu filologiju III-IV, Sarajevo 1953, 362-65.

⁶ Ј. Ердељановић, *Етничко сродство Бокеља и Црногораца*, Глас СКА XCVI, Београд 1920, 53, 10, 13.

⁷ Ј. Ердељановић, *Стара Црна Гора, Насеља и њорекло стјановништва XXIV*, Београд 1924, 327.

⁸ Museo Correr (Venezia), MSS, Cod. Cic. N° 3751, В. Sagredo, *Historia delle tre guerre di Veneziani con Turchi 1520, 1537, 1572*, Venezia s. a. 212-13.

⁹ Archivio di stato, Venezia (ai Frari), (у даљем тексту ASV), Senato I Mar, filza LV; Г. Станојевић, *Из историје Црне Горе у XVI и XVII вијеку*, Историјски записи (у даљем тексту ИЗ) бр. 2/1958, 340-41.

писмену потврду.¹⁰ Изгледа да са прилажењем Брајића ипак није било све у реду, јер су Млечани (јуна 1573) напали Брајиће, пошто су их на путу од Котора за Будву пресрели Турци и мартолоси; у тој групи било је и Брајића, па је један од њих заробљен као мартолос.¹¹

Кад су Маињани пришли Републици (1572), примили су обавезу која се помиње у предлозима - да ће за изградњу Будве дати 300 дуката. Кад је приспео рок за наплату, у Будву су дошли представници општине и тражили су одлагање исплате, обећавајући да ће порез од пола дуката редовно предавати почевши од 25. априла 1573. године. Као делегати у име збора дошли су: кнез Вукан, поп Вуксан, Вучић Радоња, Петар Раслав, Јурета Рачевић и Јован Дујковић. Ректор Будве прихватио је одлагање исплате.¹² Провидур Будве дошао је са наоружаним људима на границу Жупе (Грбља), предузевши исти покрет и против села Побора, али до окршаја није дошло, јер се освајати не може задобијено, а није била ни жеља да се од хришћана стварају одметници, што би било у корист непријатеља.¹³

Исте деценије Маињани и Брајићи су признавали пресуде црногорског кадије Хусеина. Маињани су 1577. године продали неко земљиште Паштровићима, и ови су о томе добили од кадије потврду. Како су Маињани затим оспорили промену власништва, Паштровићи су се поново обратили црногорском кадији, који им је издао нову исправу (1588-89). Како су Маињани и даље истрајавали на свом праву, Паштровићи су се опет обратили кадији, који је 1590. издао нови хуџет. Скадарски санџак-бег је (почетком 1591) наредио Маињанима и Поборима да поштују кадијину пресуду и да не узнемиравају Паштровиће.¹⁴ У то доба Маињани и Побори су припадали Турцима.

Према извештају бившег ванредног провидура у Котору Алесандра Барбара (1596), Маине и Брајићи, као насеља са турске стране границе, налазили су се у сталном непријатељству са Паштровићима.¹⁵ Један такав сукоб избио је и 1590. године, на који је реаговао султанов сарај наредбама скадарском санџак-бегу и кадији Црне Горе.¹⁶

Године 1612. Маине су се сигурно налазиле у склопу Црне Горе под султановим суверенитетом. Почетком те године настали су нови сукоби између Будвана и Маињана због пасишта. Браћа Стржо и Марко Зане убили су сина Љешка Маињанина а њега су ранили. Одлука умирног суда била је да браћа Зане плате за мртвог сина 90, а за Љешкову рану 400 перпера. Провидур Будве је, међутим, хапшењем браће Зане искључио пресуду суда. На то су Љешко и неки Црногорци пошли у

¹⁰ ASV, Senato I Mar, filza LV, Будва 19. IV 1573; Г. Станојевић, н. н., 343.

¹¹ ASV, Senato I Mar, filza LV, прилог извештају од 30. VI 1573.

¹² ASV, Senato I Mar, filza LVII, Будва 19. IV 1573; Г. Станојевић, н. н., 343-44.

¹³ ASV, Collegio secreta V, Relazioni, busta LXV, fol. 3; Commissiones et relationes venetae IV, Zagreb 1964, 95.

¹⁴ Г. Станојевић, н. н., 348-50, 352; Б. Храбак, *Поморсџво, ѓусари и боџишћовље у Пашићровићима (XV-XVIII век)*, ИЗ бр. 4/1995, 115-116.

¹⁵ А. Соловјев, *Пашићровске исправе XVI-XVIII века*, Споменик СКА LXXXIV, 84.

¹⁶ I libri commemoriali, t. III, Venezia 1908, No 53 (31. XII 1590).

Цариград, да се жале султановом прагу. Млетачки баилб, који је сазнао за њихов долазак, успео је да се нагоди са тужиоцима тако да ствар изађе поново на умирни суд. Стари гранични спор између Маињана и Будвана освежен је првих недеља 1620. године. Размирице су решене пред умирним судом у Будви (7. маја 1620), у присуству градоначелника Будве. У име маињског збора иступили су кнез Марко, Никола Береков, Раичко Вучев, Дулина Ђезов и кнез Дабо из Брајића. Суд је једногласно донео одлуку да Маињани изаберу између старих Будвана 12 људи који ће под заклетвом показати где је била некадашња граница и који ће ставити белеге-међаше.¹⁷

Против одлуке умирног суда црногорски кадија и ђехаја скадарског санџак-бега средином јуна 1621. писали су которском провидуру да нагодба није поштено постигнута, јер је једна глава Будвана изједначена у плаћању осмртнице са четири Маињана; изнели су мишљење да су се Будвани криво заклели, како би добили земљиште; жалиоци су захтевали да се терен врати Маињанима или да ће о томе јавити Цариграду.¹⁸

Маињани, Грбљани и Црногорци су 1623. године одбили да плате харач, протерали су санџак-бегове харачлије и убили тројицу његових најповерљивијих људи.¹⁹ Маињани и Побори ступали су у службу Млетачка, као морнари на њиховим баркама. Платни списак из 1626. наводи Маињане Вука Лукиног, Ђура Јовића, Марка Јаковића и Ђура Вучићева и Стефана Раткова из Побора. Њих је нарочито било у чети Ђорђа Приорса.²⁰

У лето 1634. године Будвани су убили неког муслимана из Маина. Његови рођаци упутили су у Цариград делегацију да се жале на Будване. Кад су се делегати вратили, Маињани су се окупили у великом броју на челу са ђехајом херцеговачког санџак-бега и црногорског кадије, с намером да нападну на будванско подручје. До судара ипак није дошло захваљујући заузимању которског провидура и неких Маињана да се спор реши мирним путем. Осим убиства, било је између Будвана и Маињана сукоба и око граница. Опет је изабран умирни суд састављен само од двојице чланова, који су обележили спорна места на међама. Акт о разграничењу између Будвана и Маињана озваничен је у Котору 11. децембра 1635. године. Решење арбитра саставио је на српском језику Мехмед Србин. Одлучено је да се Будвани не могу ширити према Пакату и брду Дубравици, што припада Маињанима. Од стране Маињана акт су потписали поп Никола, Лука Радовановић, Никола Калуђеровић, Никола Попов, Лука Стјепчев и Лука Вукашинов. Докуменат су потписали и неки из Рисна и Херцег-Новог, као посредници.²¹

Неки Маињани нису били задовољни судским решењем. У лето

¹⁷ Г. Станојевић, н. н., 358-59, 364-65.

¹⁸ ASV, Rettori ed altre cariche, filza XXIV, Котор 23. VI 1621.

¹⁹ Г. Станојевић, *Прилози за историју Црне Горе и Боке Которске у првој половини XVI вијека*, Историјски гласник бр.3-4/1956, 56.

²⁰ Г. Станојевић, *Један илаини списак из 1626. године*, ИЗ бр. 2/1967, 373.

²¹ Г. Станојевић, *Неколико докумената за историју Црне Горе ирије почетица Кандијског раиша*, ИЗ бр. 1/1961, 121-23.

1637. поп Никола из Маина кренуо је у Цариград да се потужи на разграничење са Будванима. У исто време которски провидур набавио је потврду црногорског кадије да је спор око границе ликвидиран. Црногорског кадију Хусеина посетили су кнез Нико, Нико Паган и неки други Маињани. У име Будвана кадију је посетио будвански гувернадур Стефан Николето уз Симона и друге Будване. На кадијином акту поменуто је осам муслимана; кадија се лично обратио Мехмед-аги бостанџији у Цариграду и обавестио га је о спору, уз предлог да Маињани немају право на ревизију пресуде.²²

Септембра 1640. Турци су ослободили владику Мардарија. У манастиру Ваведена Богородице у Маинама владика је (28. септембра) изјавио покорност папи и исповедио се према прописима папе Урбана VIII и Конгрегације за ширење католичанства. Приликом хапшења Турци су владику тешко оглобили. Стога се Мардарије почетком октобра обратио писмом секретару Конгрегације, молећи помоћ за цетињски манастир. У истом смислу писао је из манастира у Маинама мисионар Леонарди.²³

Средином фебруара 1643. године у манастиру свете Богородице на рту код Будве начињен је писмени споразум Паштровића са Маињанима односно Брајићима, и то арбитражном пресудом; у пресуду је стављена одредба: ако би Паштровићи и Бечићи купили друге парцеле од Брајића и Маињана, били би подложни плаћању њиховог телоса (џизје) Турцима. На исти начин Брајићи су морали накнадити обавезе неисплаћене протекле године. Бечићи и Паштровићи били су приморани да исплате Маињанима и Брајићима 55 реала зарад већег поштовања доброг мира; Бечићи су морали дати два кумства Маињанима и Брајићима; из Брајића Јово Дубов имао је обавезу на једно кумство Марку Вучину из Бечића.²⁴

Из 1614 године постоје подаци Которанина Марина Болице о бројности општина: Побора је било 130 одраслих мушкараца од којих 50 наоружаних, Маињана 120 способних за оружје, Брајића 150, од којих 60 наоружаних. Поборима је заповедао Вуко Милић, Брајићима Вул, Паштровићима Ђуро Геговић (Ђиговић).²⁵

II Три општине од Кандијског рата до коначног прикључења Млетачкој Републици (1718)

Кад је настала затегнутост у млетачко-турским односима, почетком јула 1645. главари и прваци Маина заједно са другим црногорским старешинама потајно су дошли которском провидуру Паолу Граденигу на разговор. Том приликом су изразили жељу да се реше турског ига и пређу под скуте Сињорије. То је био подстицај Граденигу да се обрати

²² Исто, 124.

²³ Ј. Радонић, *Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века*, Београд 1950, 146, 148.

²⁴ ASV, Prov. gen. in Dalmazia ed Albania, filza 458; Г. Станојевић, н. н., 374-5.

²⁵ С. Љубић, *Марина Болице Которанина, Ојис Санџакајџа скадарског од године 1614*, Старине ЈАЗУХII, Загреб 1880, 69.

митрополиту Мардарију. Владика је поручио да није у стању да лично дође у Котор, али је исказао наду да ће Млечани помоћи његове вернике у случају потребе.¹

Тада је маинска општина имала око 500 житеља. У јесен 1646. Маине и Побори су радили на црквеној унији преко мисионара Ђованија Пасквалија који је наметао католичку веру уз задржавање источног обреда.²

Маињани и побори пришли су Млетачкој Републици у лето 1646. године. Маињани су одржали збор 12. јула, на коме је донесена одлука о примању млетачке управе. Побори су признали дуждеву власт мало времена после Маињана. Сенат у Венецији је почетком септембра 1647. посебним дукалом потврдио права и повластице те прве пограничне катунске општине.³ Привилегије су биле налик онима које су раније уживали Паштровићи. Кад су и Грбљани дукалом добили концесије, кнезови Маина и Побора су (1647) изабрали попа Николу Гиговића, Ивана Стјепчевића и Илију Андријиног (у име Маина), односно попа Ника, Луку Стјепчева и Ивана Радовановића (у име Побора), као изасланике за Венецију, који су Сенату поднели представку од 11 тачака.⁴ "Прошенија" Маињана и Побора била су:

- право избора четири сердара и двојице војвода и других представника који би имали право суђења у свим грађанским споровима, с правом апелације у Котору, као другостепеном и последњем суду;

- ослобођење од свих увозних и извозних царина на сву робу на подручју Млетачке Републике;

- ослобођење од војне обавезе и служења на галијама, јер су на граници и стално морају да се чувају од непријатеља;

- право избора канцелара који ће полагати заклетву пред которским провидуром и од њега добити печат; да за чување границе држе 60 људи у три дружине; стражарима на граници треба доделити плату;

- додељивање 200 пушака и 200 широких мачева за наоружање народа;

- додељивање годишње по 600 спуди соли (по три мере спуд), као и осталим поданицима Републике;

- молба да им се дозволи да купе милостињу за обнову цркава које су тешко страдале од Турака;

- молба да им се за гувернадуре постави Петар Бујовић из

¹ *Историја Црне Горе*, књ. III, Титоград 1975, 118.

² M. Jačov, *Le missioni cattoliche nei Balcani durante la guerra di Cancian*, vol. I, Citta di Vaticano 1992, 55, 69.

³ Г. Станојевић, *Јужословенске земље у млетачко-турским рајовима XVI-XVIII вијека*, Београд 1970, 206. - О борбама осталих балканских хришћана вид.: F. Mareš, *Aufstandsversuche der christlichen Völker in der Türkei in den Jahren 1625-1646*, *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichte*, V. III, Wien 1882, 246-300.

⁴ Г. Станојевић, *Црна Гора у доба Кандијског раја*, *Историјски гласник* бр. 1-2/1953, 23. - О предаји Грбљана, Маињана и Побора вид.: G. Cappelletti, *Storia della Repubblica di Venezia*, vol. X, 1853, 288; V. Solitro, *Documenti storici nell'Istria e la Dalmazia*, Venezia 1844, 303 (у Грбљу помиње капетана Јована, синове капетана Вујина, Јовановиће, Јова Паштровића, Марка Јордано(вића) и Јова Брусковића).

Пераста;

- захтев да им се одобри место где се са породицама и покретном имовином могу склонити у случају турског напада;

- амнестија за све припаднике њихове заједнице који су, као султанови поданици, начинили прекршај према млетачким држављанима.⁵

Прве седмице септембра 1647. представници Маина и Побора позвани су у Сенат, где им је прочитано решење тога руководећег тела поводом њихове представке:

- Сињорија прима Маине и Поборе у поданство и додељује им повластице које су тражили;

- ослобађају се царина на сву увозну и извозну робу, као Паштровићи;

- плаћање 60 граничара остављено је у надлежност ванредног провидура у Котору; стражари могу бити плаћени само у ратно доба, и то само преко лета кад прети стварна опасност;

- пушке ће им бити додељене у Котору, према потребама;

- у вези са тражењем помоћи за обнову цркава, Сенат је одговорио да Република нема ништа против купљења прилога;

- дата је сагласност да се у случају турског напада Маињани и Побори могу склонити у млетачким утврђеним местима;

- начелно је прихваћена судска аутономија, уз увид ванредног провидура у Котору у судовање. Маињани и Побори стално настањени у Котору или неком другом месту Републике или запослени у војној или другој служби подлежу кривичном поступку Сињорије; исто важи и за оне који би као плаћени војници чували границу.

Маињани и Побори примили су тражени барјак, а представницима општина и њиховој послузи дата су одговарајућа одеда, а тројици делегата још 73 дуката.⁶

Маја 1647. мисионар Конгрегације за пропаганду вере хиротонисан је у Пећи и одређен је за викарног епископа цетињског владике Мардарија. Викар је најпре стигао у Маине да посети вернике. Тамо му је викар Јован Батут предао писмо које му је послала Конгрегација. У то време (25. маја 1647) Грбаљ, Маине, Побори па и Црмница признали су власт Млетачке Републике. Њих је тада било око 3.000, а као заједнички старешина словио је Војин Ивановић из Грбља. Грбљска жупа имала је око 700 кућа, а Маине и Побори такође 700 житеља.⁷

Брајићи и нека племена Црне Горе такође су примили млетачки протекторат, који се у ствари никад није остварио.⁸ Јула 1647. Војин Туковић је добио задатак да са једним одредом од 400 Грбљана, Маињана и Побора спречи долазак скадарског паше у Црну Гору.⁹

Почетком 1648. године митрополит Висарион Бориловић потвр-

⁵ Г. Станојевић, *Из историје*, 381.

⁶ Исто, 382; *Историја Црне Горе* III, 120.

⁷ М. Јаџов, n. d., I, 118-9, 122, 123-24.

⁸ Г. Станојевић, *Једна њобуна у Боки Кошорској 1766*, Историјски гласник бр. 3-4/1953, 103.

⁹ Г. Станојевић, *Црна Гора у доба Кандијског рајна*, 24.

дио је представку у осам тачака коју је црногорски збор послао Млечанима; тачке су представљале проширени статус Паштровића, а што је требало да буде услов за примање млетачког протектората.¹⁰

У редовима 800 млетачких војника који су (10. августа 1649) дошли без одобрења млетачких руководилаца и сагласности Сињорије било је и Маињана и Побора.¹¹ Свакако обавештен о томе, скадарски санџак-бег је позвао главаре Грбљана, Маина и Брајића да у Бару искажу покорност султану. Годину дана касније старешине Маина позвани су у Скадар, али и тога пута позив је остао без одзива. Будва је 1649. послужила за склањање Маињана и Побора у млетачко-турском рату; ту су нашли заклон и Паштровићи и Грбљани. Тада је Будвом управљао титуларни пуковник Бубић, родом из Маина.¹² Годину доцније скадарска војска спремила се да нападне Маине и Грбаљ. Са збора одржаног на Цетињу, коме су присуствовали и потурчењаци, владика се обратио Грбљанима и Маињанима писмом да им предочи опасност која им прети.¹³

Упоредо са приближавањем Млетачкој Републици ишла је и акција да Црногорци приме католичку веру. Према спису капуцина Бартоломеа из Вероне, из Маина су прихватили нову веру поп Никола (парох цркве Св. Петра), поп Никола (парох цркве Успења), поп Виктор из Пере, јеромонах који је могао бити патријарх али је из Пећи добегао у Богородичин манастир, кнез Нико Пињатоло, поклицар Лука, капетан Марко. Од људи из народа поменуто је њих 179 (ту је био и капетан Вуко). У Поборима и околини као провереници забележени су: поп Јован, парох Св. Јована Хризостома, поп Атанасије, парох цркве Свете Госпође, кнез Стефан из Горайћа, капетан Вуко, капетан Вуксан, капетан Мато, капетан Вуко Туси, капетан Стефан Бенџић, заставник Ђорђе, заставник Дајбаба, капетан Никола, поручник Петар, капетан Стефан, капетан Никола, водник Никола, заставник Вуко, водник Јосиф, заставник Јанко, водник Франо, каплар Јован, капетан Станиша из Дупле, заставник Вуксан, заставник Јово, капетан Марко Крајина, заставник Ђорђе, заставник Андрија, заставник Никола, водник Стефан, капетан Вуко Шестан и један алфијер неозначен именом.¹⁴ Заиста премного војних старешина а мало војске.

Поп Виктор из Пећи у манастиру Богородице примио је католичанство 21. јануара 1649; тада је био старац од 65 година. То исто је дан раније учинио и поп Никола Радовани из Мазића, парох цркве Св. Петке, коме је било 30 година. Истога дана пришао је римској цркви и поп Никола Ђорђевић, парох цркве Успења, стар 40 година. У Маинама је примио католичанство и поп Стефан, парох цркве Богородице из Црне Горе, од 30 година. Исте 1649. године скадарски бискуп тражио је место у Колеђу за ранијег православца Стефана Којовића, свога клерика, чији су родитељи били грчког обреда. Гувернадур Петар Бујовић

¹⁰ Исто, 27.

¹¹ Г. Станојевић, *Јужнословенске земље*, 215.

¹² Н. Вучковић, "Будвански анали" *Крстиа Ивановића*, ИЗ бр. 4/1965, 624, 635, 641.

¹³ Г. Станојевић, *Црна Гора у доба Кандијској раји*, 29, 35.

¹⁴ М. Јаџов, n. d., I, 294-95.

и судије Маина и Побора молили су Конгрегацију (12. маја 1649) да им пошаље проповедника да њих и њихове калуђере обучи у римском и грчком обреду.¹⁵

Акција унијаћења и прелажења у католичку конфесију настављена је и 50-их година. Старешина Маина који је живео у Будви тражио је (12. октобра 1650) од фра Ђачинта, префекта католичке мисије у Албанији, да у Маинама обавља верске обреде. Владика Висарион је сугерисао Конгрегацији да на место барског надбискупа Бионалдија постави Виченца Ђанелија, мисионара у Поборима. Међутим, маја 1654. српски игуман Саватије и неки Леонтије обавестили су Конгрегацију да Ђанели никад није приспео у Маине, где је затим био одређен да врши мисионарску дужност, бавећи се у Котору. На препоруку Виценца Болице, Срби католици су (јуна 1654) послали писмо Конгрегацији. Нику Стефанову у цркви Св. Ане у Брајићима поручено је (1659) да задржи источни обред, јер је тога обреда цела Црна Гора (са 72 кнежине).¹⁶

Ватикански и други извори пружају податке и о основним условима живота Маињана, Побора и Брајића. Јуна 1651. скадарски санџак-бег дошао је са 6.000 бораца поред Будве да би потчинио Маине и Грбаљ.¹⁷ Наредне године из страха од поновног доласка Турака Брајићи, Маине и Побори су напустили своје домове, с намером да се населе у Будви, Грбљу и другим сигурнијим местима; међутим, которски провидур их је брзо вратио у села из којих су дошли.¹⁸ Због рата с Османлијама у Будву су се (маја 1653) повукли сви житељи Маина, Паштровића и Жупе; неки од њих су том приликом прешли на латински обред.¹⁹ Марта 1654. побегао је пред Турцима владика са Цетиња у Маине.²⁰ Те године народ је у Маинама, Поборима и Паштровићима умирао од глади; да би избјегли смртност, Маињани су ступали у млетачку војску.²¹ У Будву су се (1656) доселили становници Маина, Побора, Паштровића и Грбља. Пресељавања Маињана и Побора у Будву било је и у првој половини новембра 1658. Маине су запустеле већ 1654. године, кад су неки сељани прешли у Будву или Котор; једва су се у насељу виделе рушевине њихових кућа. Заслугом Доменика Бубића, у Будву се (1659) трајно населило 60 православних породица из Брајића.²² Према статистици, у Будви је придошлог света из Маина и Побора са староседеоцима било 523 становника неспособна за борбу; људи под оружјем било је у Будви заједно са досељеницима 162, не рачунајући плаћену милицију.²³ После извиђања которских страна, турска војска је крајем 1657. пошла на Цетиње преко Брајића, а затим је продужила у Скадар. Две године после тога Брајићи

¹⁵ Исто, 281-3, 275, 222.

¹⁶ Исто, 327, 395-6, 467, 475; II (1992), 55.

¹⁷ М. Јаџов, n. d., II, 358.

¹⁸ Г. Станојевић, *Јужословенске земље*, 222.

¹⁹ М. Јаџов, n. d., I, 456.

²⁰ Исто, 460; *Starine JAZU XXV*, 192.

²¹ *Историја Црне Горе III*, 136.

²² М. Јаџов, n. d., I, 582-3, 708-9; II, 165, 92.

²³ Г. Станојевић, *Црна Гора у доба Кандијског рајна*, 162.

су, сувише изложени према непријатељу, помишљали да се преселе у нездраву Истру.²⁴

Шездесетих година XVII века Брајићи су страдали и од појединих хришћанских бораца. Један од таквих био је Стефан Руцовић звани Челентовић и његова браћа са Црногорског приморја. Они су у Напуљу продали више православних хришћана које су нахватили у Брајићима, Глухом Дољу, Спичу и у другим суседним местима; приликом продаје дали су им муслиманска имена, како се не би открило њихово порекло. Годину дана касније у Напуљу су ослобођене ропкиња Стана и њена кћи Анђелија из Брајића. Конгрегација за ширење вере је (1665) издала декрет о ослобађању свих сужања хришћанске вере у Напуљу.²⁵

Једна несмотреност цетињског владике Висариона изазвала је (1666) велико незадовољство избеглих Маињана у Будви. Владика је дошао да наплати неки новац од старешине Маина Барека; кад овај није могао или није хтео да врати дуг, владика је проклео и њега и мештане у општини; Барек је наговорио своје сељане да више не признају црногорског митрополита за свог црквеног поглавара, него да пређу под духовну управу Рима; ту се одмах нашао мисионар Андрија Змајевић, који је дошао у Маине да саветује главаре да заједно с народом признају папу за врховног верског пастира. Поједини утицајни људи наговарали су Маињане да радије прихвате јурисдикцију грчког филаделфијског архиепископа чије је седиште било у Венецији. На сазваном збору народ је изјавио да је вољан да приђе римској цркви.²⁶

Године 1672. дошло је до сукоба између Маина и Побора с једне и Црногораца с друге стране. Те године око 600 Црногораца и Грбљана чистило је солане. Црногорци су се трудили да натерају Поборе и Маине да и они суделују у том раду, што су ови одбили под изговором да су млетачки држављани, што није било тачно. Сами Млечани су им саветовали да се врате у турско поданство. Пред Црногорцима који су их напали, Маињани и Побори су се склонили у Будву.²⁷ Све тешки радници! Уместо физичког рада, као и другим Црногорцима, Маињанима је више одговарала пљачка на копну и мору. Они су (и марта 1673) робили дубровачку државицу и на суву и на таласима, а ухваћене људе продавали су као сужње.²⁸ Сличном делатношћу су се бавили и Брајићи. Јуна 1678. тројица њихових напали су посаду лађице "Реис Мустафа" Барана; у нападу је један члан посаде убијен а двојица су рањена.²⁹ Јануара 1682. Брајићи су нападнути од Паштровића зато што су Црногорци преко

²⁴ *Историја Црне Горе* III, 137-152.

²⁵ М. Јаџов, n. d., II, 547-8, 530, 628.

²⁶ Ј. Радонић, *Римска курија*, 356-7; М. Јаџов, n. d., II, 614-15.

²⁷ ASV, Prov. gen. in Dalmazia ed Albania, filza 505, Split 5. VIII 1672. - Archivio distato, Venezia, Collegio V, Relazioni, busta 57, fol. 32 (Побори и Маине су само формално под отоманском влашћу, 26. III 1670); Commissiones et relationes venetae, tom VIII, 32, 59; Relazioni, busta 67, fol. 9.

²⁸ Historijski arhiv u Dubrovniku, ASMM XVII st., sv. XLIX, No 1869/14, арзухал послат после жалбе скадарском санџак-бегу без ефекта.

²⁹ ASV, Prov. estr. a Cattaro, filza 679, VII, c. 8, Котор 13. I 1681. м. в.

Брајића напали Паштровиће 1681. године.

Са избијањем Морејског рата обновило се прелажење становника трију општина на млетачку страну. Пре отварања непријатељстава сељења је (1682) било и због глади. Маињани су, наиме, одржали збор, са кога је Лука Кнежевић упутио писмо млетачким властима којим су тражени новац, кукуруз и двопек. Кнез Побора је такође послао писмену поруку которском ванредном провидуру, у којој је известио да многи људи из њихове кнежине желе да се распу по свету из љуте невоље због мањка хране.³⁰ Најпре су се (априла 1684) Маињани изјаснили за Сињорију, па су преко попа Николе Буровића спровели писмо которском провидуру, с молбом да им се оснаже раније повластице које су добили у Кандијском рату. До краја маја 1684. Млечанима су пришли и Побори и Брајићи.³¹ Цетињски владика Руфим одвраћао је Црногорце од Млечана, па је чак успео да убеди представнике трију општина да исплате годишњи трибут скадарском мутеселиму.³² То је чинио и млетачки функционер Зено, али их је у исти мах мамио да пређу у дуждеву заштиту. Августа 1684. образован је млетачки одред од 1.200 територијалаца, у коме је било и Маињана; три колоне одреда нападале су ноћу херцеговачка села и палиле жито по пољима.³³ Паштровићи нису заборавили да искористе нерегуларности ратног времена, те су опљачкали Маине и Поборе.³⁴ То није сметало Маињанима да заједно са Паштровићима (1686) и Пераштанима уђу у бокелске броднице за неутралисање пирата Улцињана.³⁵ Бродићи са људством из Паштровића и Маина имали су задатак да начине утисак силе на Улцињане.³⁶

Андрија Побор из Косијера убио је (маја 1687) подгоричког кадију.³⁷ Податак о присуству Побора у црногорским селима изван њихове матичне области није једини. Код браће Тујковића у Доњим Кокотима служио је неки Побор из Спужа, где их је у нешто касније време било много; кад су Тујковићи, плашећи се крвне освете, побегли у приморје, Побори су захватили њихову земљу.³⁸

³⁰ Ђ. Миловић, *Глад у Боки и суседним крајевима 1782. године и њене политичке последице*, ИЗ бр. 1-2/1956, 135.

³¹ Г. Станојевић, *Југословенске земље*, 320-321.

³² Ј. Н. Томић, *О црногорском устанку у почетку Морејског рата*, Нови Сад 1903, 12-13. - Которски провидур Никола Ерицо тврдио је 1692. да су три општине биле под млетачком влашћу и пре 1684 (Ј. Томић, *Извештај которског провидура Николе Ерица*, Споменик СКА ЛП, Београд 1914, 81-82. - Маине и Побори су поново пришли Млечанима 1687-99 (Станојевић, *Једна побуна у Боки Которској 1768. године*, 104).

³³ Б. Храбак, *Племена источне Херцеговине између турских господара и војнички неактивних Млечана од 1684. до пада Херцег-Новог 1687. године*, Гласник Одјелења друштвених наука ЦАНУ XI, Подгорица 1997, 139.

³⁴ *Хајдуци у Боки Которској 1648-1718*, приредио М. Милошевић, Титоград 1988, 285, 322-23; Б. Храбак, *Поморсјево*, 117.

³⁵ *Хајдуци у Боки Которској*, 258-9.

³⁶ С. Мусић, *Извештаји генералног провидура Далмације и Албаније о заузећу Херцег-Новог 1687. године*, Херцег Нови 1988, 160-62.

³⁷ F. Ongania, *Il Montenegro da relazioni dei provveditori veneti (1687-1735)*, Roma 1896, 1; I. Ruvarac, *Montenegrina*, Sr. Karlovci 1898, 78, 79.

³⁸ А. Јовићевић, *Зетна и Љешко Поље*, "Насеља и порекло становништва", књ. 23,

Брајићи и Маине су срчано учествовали у борбама против Турака. Из Брајића регрутовани су (1688) хајдуци у млетачкој служби.³⁹ Они су, заједно са Маињанима и Паштровићима, давали борце за подршку Кучима и Пиперима, кад се, после победе Куча, очекивала нова навала Скадрана.⁴⁰ Крајем лета 1689. у Кастел Ластви (данашњи Петровац) образован је одред од 300 људи разврстан у три чете од Маињана, Побора, Грбљана и Паштровића, којима се придружио 61 коњаник из Херцег Новог, са задатком да у суседству задрже Турке од похода на Котор. Провидур Дуодо је из Црмнице прешао у Брајиће на путу за Цетиње, гдје је настојао да анимира владику, главаре и народ за борбу против некрста.⁴¹

Године 1690. има више бележака о Маињанима и Брајићима у општинским књигама Херцег Новог. Овима је наређено да не дозволе улазак у села Ђеклићима. Двојица Маињана позвана су да се јаве которском провидуру. То је, можда, било у вези са деловањем неких разбојника из Маина. Двојица Маињана имала су обавезу да положе одштету за земљу у Новом. Тада је кнез Брајића био неки Мило, за чију породицу Млечани су слали двопек.⁴²

Од Катуњана први су дигли главу после турског притиска (1693) она племена и кнежине који су избегли да се предају Турцима; то су били и Брајићи, Маине и Побори.⁴³ Пре тога, децембра 1692, скадарски паша Сулејман Бушатлија усмерио је своју војну акцију према Грбљу, Поборима и Маинама. Брајићи су (1693) заједно са црногорским племенима (све до Озринића и Никшића) водили борбу са непријатељем.⁴⁴ Јуна 1694. Маине и Побори служили су као одбрана Будве.⁴⁵ Ипак, и те ратне године Грбљани и мештани трију општина остали су номинално под султановом влашћу.⁴⁶ У опису Скадарског санџака Маријана Болице, али према препису из 1699. године, као млетачка зона унесене су три општине и сва херцеговачка села; наведена су и имена кнезова: у Маинама Ника Пигоретића, код Брајића Андрије Вуксанова а код Побора Вушка Миловог.⁴⁷

Препирка између Брајића и Паштровића око међа постојала је и 1701. године, кад су се први обратили владици Данилу за посредовање.⁴⁸

Београд 1926, 162-63.

³⁹ Историјски архив Котора (у даљем тексту: ИАК), УПМ II, 41.

⁴⁰ *Il Montenegro*, 48.

⁴¹ Исто, 51-2, 32; Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рајџа*, Београд 1907, 149.

⁴² Историјски архив Херцег Новог (у даљем тексту: ИАХН), ПУМА VI, 476; VII, 126, 478, 563, 665.

⁴³ Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рајџа*, 233.

⁴⁴ *Il Montenegro*, 102, 107.

⁴⁵ Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рајџа*, 264.

⁴⁶ Г. Станојевић, *Југословенске земље*, 418.

⁴⁷ Г. Станојевић, *Један нејошнати рукопис Маријана Болице о Црној Гори*, "Историјски гласник", бр. 4/1954, 2. - Боличин оригинал је објављен: S. Ljubić, *Opis Sandžakata skadarskog*, "Starine JAZU" XII, 169.

⁴⁸ Ј. Миловић, *Зборник докумената из историје Црне Горе (1685-1782)*, Цетиње 1956, 14-15 (у даљем тексту: "Зборник"); исти, *Владика Данило у свјетлу својих досад нејошнатих писана*, "Историјски записи", бр. 4-12/1957, 336.

Ратне 1712. године мештани трију општина, и поред млетацке агитације да не иду са Црногорцима, ипак су пошли. Кнез Маина је тада био Вукота Павов. У то време из лађе су се искрцали Улцињани, њих 500, у намери да пођу против Маина и Грбља.⁴⁹ Марш Маињана против Турака организован је још фебруара 1712, кад су ушли у одред од око 500 људи.⁵⁰ Провидур Бућа јавио је (августа 1712) да је руски потпуковник М. Милорадовић са Грбљанима, Поборима и Маињанима тих дана допро до тврђаве Тројице (три километра од Котора).⁵¹ Исте године локални которски извори бележе као маинског кнеза неког Луку.⁵²

После окршаја између Црногораца и Спужана (1713), у коме је убијено 27 Спужана, сазван је општи црногорски збор у Брајићима, како би се оправдали пред босанским пашом; на збору је суделовао и владика. После тога скупа сазвана је генерална скупштина Црне Горе, која је одржана у баракама на Градцу (према Подгорици).⁵³ За време похода Нуман-паше Кеприлија на Црну Гору 1714, чим је паша избио на Цетиње, одмах су се покорили, поред осталих, и Брајићи, Маине и Грбаљ.⁵⁴

Пећки патријарх се марта 1715. крио 40 дана у Паштровићима. Млечани су блокирали Паштровиће да патријарх не би прешао у Грбаљ или у три општине.⁵⁵ У Маинама је од средине априла 1716. боравио владика Данило, кад је дошао из Петрограда.⁵⁶ После знатног одуговлачења, на интервенцију аустријског интернунција (1715), Порта је начелно пристала да одреди комесара за разграничење, саглашавајући се да Грбаљ и три општине припадну Млечацкој Републици.⁵⁷ И у то време постојале су несугласице између Маина и Његуша, свакако опет због пасишта или пљачке; као арбитри по наредби Јеронима Буће деловали су кнез Побора Нико Андријин и још тројица из Побора.⁵⁸

Пред улазак трију општина у Млечацку Републику, општине Маине и Побори заједно су имали 430 житеља, од којих одраслих мушкараца 150, жена 107, момака 112 и девојака 81. Док су ту приметно преовладали мушкарци, у Брајићима је однос мушких и женских становника био обрнут: људи зрелог доба било је 47, жена 60, мушке деце 86 а женске 67, у свему 254.⁵⁹ Можда су мушки племеници нестајали услед борби, а у одрасле жене су рачунате и рано удате девојке.

⁴⁹ Ј. Томић, *Турски поход на Црну Гору 1712. године*, "Глас СКА" ХСХVI, Сарајево 1920, 13, 28, 34, 165.

⁵⁰ В. Ђоровић, *Одношаји Црне Горе са Дубровником од Карловачког до Пожаревачког мира*, "Глас СКА" CLXXXVII, Београд 1941, 35.

⁵¹ С. Мијушковић, *Догађаји у Црној Гори од 1711-1714*, "Историјски записи", бр. 1-4/1955, 177.

⁵² ИАК, УПМ ХХХII, 47-49; С. Мијушковић, *Догађаји*, 190.

⁵³ ИАК, УПМ ХХIX, 176 (6. VI 1713); *II Montenegro*, 125.

⁵⁴ Ј. Томић, *Поход Нуман-паше Ђурилића на Црну Гору 1714. године*, "Глас СКА" СХLVII, Београд 1932, 89.

⁵⁵ Г. Станојевић, *Црна Гора пред стварање државе*, Београд 1962, 272-3.

⁵⁶ *Историја Црне Горе* III, 269.

⁵⁷ Г. Станојевић, *Црна Гора у доба владике Данила*, Цетиње 1955, 150.

⁵⁸ ИАК, УПМ ХХХIV, 655-66.

⁵⁹ *II Montenegro*, 142.

После узајамног отимања стоке (1713) Спужани су се пожалили босанском везиру на Црногорце који су им у окршају убили 27 људи. Да би се оправдали пред пашом, Црногорци су у Брајићима сазвали општи збор и донели одлуку да се бране од оптужбе, решили су да подгоричким агама, који су им обећали заштиту, дају годишњи поклон од 1.000 цекина, дотад су тај трибут давали Спужанима.⁶⁰

Завршне 1718. године рачуни још нису били сведени, па су Турци отели стоку маинског попа Марковића.⁶¹ При закључењу мира у Пожаревцу Османлијска Империја је изгубила Грбаљ и три општине у корист Млетака.⁶² Протокол о разграничењу начињен је 15. децембра 1718. у Сутомору, али је гранична линија повучена тек 6. октобра 1721. године.⁶³

III Три општине током XVIII века под млетачком управом (1718-1797)

Већ првих година млетачког периода у Грбљана почиње да замире осећање општецрногорске припадности, а развија се ускорегионално, више комунално него бокелско. Код припадника трију општина осећање припадности Црној Гори било је јаче него наклоност према Боки Которској. У Маинама манастир Стањевићи постао је седиште црногорског митрополита готово онолико колико и Цетиње. Још у другој половини XIX века те три општине важиле су у народу као "пета црногорска нахија".¹ Занимљив је био став тих заједница на релацији између Црногораца и Паштровића. Паштровићи нису развили осећање припадности Црној Гори, а припадали су истој држави као три општине. У уговор закључен 18. јуна уведена је обавеза да се све ствари између Цетињана и Паштровића претресу и са Брајићима, Маинама и Поборима због спорова између тих насеља и Паштровића.² Неки Маињани, Побори и Брајићи били су у Будви (4. маја 1721) на умиру између Крстинића и Прибиловића.³

Појединци из Маина (кнез Лука), Побора (поп Малога) и Брајића били су дужници цркве.⁴ Занимљиво је да су свештеници и кнезови, боље

⁶⁰ F. Ongania, *Il Montenegro*, 125

⁶¹ ИАК, УПМ LI, 448 (18. III 1718).

⁶² Г. Станојевић, *Митрополији Василије Пејровић и његово доба 1740-1766*, Београд 1979, 97.

⁶³ Г. Станојевић, *Протокол о разграничењу између Венеције и Османског Царства у Боки Которској и Далмацији из 1721. године*, "Гласник Цетињских музеја" V (1972), 7. - Исти аутор повлачење "линије Морозини" везује за 8. јун 1721. (*Јужнословенске земље*).

¹ *Историја Црне Горе*, књ. III, 278; В. Ст. Караџић *Црна Гора и Бока Которска*, Београд 1922, 11. - Владика Данило (1719) о припадности трију општина: Г. Станојевић, *Митрополији Василије и његово доба*, 37. - У спорове спадала су и неизмирена новчана дуговања, на пример, спор поверен решењу "добрих људи" у Котору 1719. године "Годишњак Поморског музеја у Котору" (у даљем тексту: *Годишњак ПМК*) XII (1960), 275.

² ASV, Prov. estr. a Cattaro, filza 679, VII, carta 8.

³ "Зборник", 45.

⁴ Исто, 49 (1723).

ситуирани, имали потребе за новцем. Већ 1726. провидур Контарини је похвалио маинског попа Ђура Вукашиновића зарад верности дужду и Сињорији.⁵ Са окончањем рата настале су тешкоће око демонтирања ратних структура. Многе чете подигнуте у ратним годинама и месечне плате старешинама племенских и других заједница морале су да отпаду. То није одговарало Брајићима и низу црногорских племена (Ђеклићи, Бјелице, Његуши, Залази и други), чији су се главари састали крајем маја 1720. и скицирали су представку, коју су двојица делегата имала да представе генералном провидуру Далмације.⁶ Током 1727. године расправљало се о успостави стања мира. Владика је позвао Брајиће и Паштровиће на Цетиње, и то на предлог Цетињана. Владика је затим позвао Маињане, Поборе и Брајиће да хитно дођу у Ријечку нахију да би се одбранили од захтева Турака да им положи новчане дажбине. Односи између Паштровића и трију општина нису уређени ни децембра 1727, мада се помиње неки збор на Ријеци.⁷

Држање Паштровића према малим општинама Брајића и Маина било је и даље недефинисано, мада су се налазили у границама исте државе. Савет Паштровића је (4. новембра 1728) сугерисао Брајићима и Маинама да слушају власт и да веру држе чврсто.⁸ Владика Данило још концем 1727. године сишао је у Маине, а Цетињанима је пренео налоге которског ванредног провидура. Априла 1728. Паштровићи су прихватили позив немирних Цетињана да се састану и реше неправде са суседима. Паштровићи су били нарочито кивни на Маињане, којима нису дозвољавали да ишта уновче у Будви.⁹ Поменути "савет" био је последња опомена пред сукоб са Брајићима и суседним Црногорцима, маја 1729. У оружаном окршају живот је изгубио један Брајић.¹⁰ Пре тога ни Маињани нису мировали, него су Његушима одузели плен који се налазио међу њима.¹¹ Крајишници Маињани и Брајићи су много претрпели. У Брајићима је био сердар Вук Станишић, где је ухватио веру са Брајићима до Петрова дана. Августа 1729. владика Данило настојао је да одласком међу Маињане и мирне Поборе ојача њихов став према дужду и његовим поданицима.¹²

Прва половина 30-их година нема много записа о деловању припадника трију општина. Побори су (априла 1730) обновили борбу са Цетињанима, јер су им ови отели 30 говеда и три мазге, а оставили једног рањеника.¹³ Један докуменат новске комуне сведочи да су неки Паштровићи поседовали веће парцеле земље у Маинама; један Паштровић је (1735) продао неком Маињанину три комада земље за приличну своту од

⁵ ИАХН, ПУМА XX, 8. - О личностима у Маинама вид.: ИАК, УПМ VI, 8 (1726), 9, 14; VII, 67.

⁶ Г. Станојевић, *Црна Гора у доба владике Данила*, 152.

⁷ "Зборник", 69, 74, 71 (кнез и поп Брајића био је Вуко Станишић).

⁸ Ј. Миловић, *Владика Данило у свјетлости*, 344.

⁹ "Зборник", 74-5, 80-1.

¹⁰ ИАК, УПМ XLIX, 276 (31. V 1729).

¹¹ "Зборник", 85 (8. IV 1729).

¹² Исто, 86, 94.

¹³ ИАК, УПМ XLIX, 346 (17. IV 1730).

2.330 лира.¹⁴ Године 1736. владика Сава је градио цркву Тројице и манастир у Стањевићима.¹⁵ Исте године неки калуђер је приспео владици у Маине, што је узбудило Млечане који су страховали да се православни у Боки не прикључе Црногорцима у рату Аустрије и Русије против Отоманског царства. У колони Црногораца која је запленила у крају према Никшићу 4.000 грла стоке узело је учешћа 19 Брајића.¹⁶ Ванредни которски провидур Маркантонио Тревизан узео је (јула 1737) таоце од Грбљана, Маињана, Побора и Брајића.¹⁷ Старе свађе око пашњака и марве нису ни у условима ратних опасности легле. У зору 2. септембра 1732. Паштровићи су напали Маине, убили једног Маињанина, тројицу ранили, а многу стоку су уграбили. Затим је на посредовање которског провидура дошло до смиревања и обострано је дата вера. Прве недеље наредне године, међутим, Маињани су прекршили дату реч. Отворено је и питање Паштровића Николе Греговића и заповести у вези с њим, што је учињено пред владиком те црногорским и маинским главарима.¹⁸

Последња година четврте деценије била је богата збивањима. Старешине Ријечке нахије и посебно поп Андрија Ђурашковић замерили су првацима Паштровића што као велика заједница уништавају малу маинску општину. Которски провидур трудио се да преко Црногораца доведе до арбитраже у спору Маињана и Паштровића.¹⁹ Маињани су имали нерашчишћене рачуне и са Грбљанима; морали су да врате уграбљену мазгу, а арбитража је имала да расправи и друге међусобице.²⁰ Малобројни Побори морали су се бранити од Његуша, Озринића и Цуца. Његуши су стално узнемиравали Поборе, па су кнез Никола и судије ових писали ванредном провидуру да од његушких суседа не могу живети и да ће морати да се одселе, ако им Сињорија не помогне. Осамнаестог септембра Побори су јавили да су Његуши, Озринићи и Цуце у великом броју пошли на њихово насеље, али их је у походу омела јака киша; њихов напад требало је стално очекивати, и без подршке Млечана Побори се не би могли одржати. Посебно су били радикални познати отимачи Озринићи, који су у последњој декади августа донели одлуку о нападу, на предлог Јована Станишиног, сердарева брата, и попа Вука. Непосредан повод непријатељства био је у томе што су Побори убили неке Његуше у одбрани. Потом су Његуши припремили заседе Поборима, но ови су то на време запазили и чували су се. Децембра 1739. Његуши су убили Савића Радова, што је била освета за смрт сина Јова Станишиног. После тога је ванредни которски провидур обзнанио да се

¹⁴ ИАХН, ПУМА СХШ, 35-36.

¹⁵ Б. Михаиловић, *Цетињски љетопис као историјски извор*, "Историски записи", бр. 4/1963, 615.

¹⁶ Г. Станојевић, *Црна Гора и брдска њелемена у вријеме аустријско-руског рата у провинцији Турака (1735-1739)*, "Историски записи", бр. 3-4/1963, 382.

¹⁷ Ј. Томић, *Подаци о сукобима и мирену Бокелја, Црногораца и шурских њоданика год. 1735-1766*, "Споменик СКА" LXXII, Београд 1931, 20.

¹⁸ ИАК, УПМ XXXVII, 7 (2. VIII 1737), 28 (8. VI 1738). - Вид.: "Зборник" 100, 108-9, 113, 118.

¹⁹ "Зборник", 128; Ј. Томић, *Подаци о сукобима*, "Споменик" LXXII, 21, 24.

²⁰ ИАК, УПМ LVIII, 609 (23. XI 1739).

Поборима неће дозволити да се населе у Далмацији, а свима осталим је наложио да не смеју имати никаквих зађевица са Црногорцима, а још мање с Турцима.²¹

Док су са Маињанима саосећали, Црногорци су према Поборима имали неку аверзију и анимозност. Побори су у вези са нападом 150 Његуша оптуживали самог владика као аутора тога недела. Владика је тада боравио у Маинама. Због непрестаног узнемиравања 20 породица је тражило да се одмах преселе у Далмацију или Истру. Ванредни провидур Марко Кверини тражио је да се не удаљују, него да остану на својој земљи, мада се (1. октобра) припремала нова навала. Которани су увиђали да њихова посредништва не могу да задрже оне који наваљују, и да би одласком Побора Которани били изложени и у санитарном погледу, чак и да се не мисли на опасност од Турака.²² Провидур Кверини писмено је позвао сердара Вука Станишића на разговор "поради Поборах", но овај се изговорио болешћу. Децембра 1739. сердарева родбина убила је Побора Марка Косијера, који је морао платити главом, јер није имао новца да отплати крв. То је онерасположило сиротињу, но владика Сава је сматрао да је то нормално; сам није интервенисао, него је позвао провидура Кверинија да умири стране у сукобу.²³

У петој деценији столећа поново су постали актуелни односи између Паштровића и малих суседних општина, у првом реду Маина. Средином марта 1740. Маињани и Паштровићи су закључили писмени уговор о прекиду непријатељстава.²⁴ Примирје је трајало веома кратко, јер је 26. октобра 1740. приређено крвопролиће које је трајало до празника Св. Димитрија. Млетачке власти су пуни мир у вези с тим постигле тек фебруара 1766. године.²⁵ Владика Сава се пред которским провидуром свестрано заузимао за Маињане. У Маинама је (1740) владала глад, па је владика молио млетачке власти да племенике помогну храном. Маине су, иначе, били криви, јер у вези с отпуштањем неког Побора из затвора нису дошли да се покоре провидуру. Овај је, међутим, учинио да Маињани и Брајићи учине између себе веру. У спору међу њима владика је отворено био на страни Маина, приказујући Маине као праве и верне а Брајиће као криве, правдајући Маињане што нису предстали провидуру (због доласка Брајића, због зиме).²⁶ Провидур је упутио позив Маињанима (јануара 1746) да изађу на претрес, но они су то одбили, мада им је и владика саветовао да следују заповестима. Маињани су затим дошли владици да се оправдају, али су остали тврдокорни. Једино су, наводно, дали веру Паштровићима.²⁷ Маињани нису дошли пред провидура (јула 1746) док им Паштровићи не врате плен, који су за-

²¹ ИАК, УПМ LVIII, 161, 434, 432, 589, 43, 609, 440.

²² Ј. Томић, *Подаци*, "Споменик" LXXII, 24, 26, 27.

²³ "Зборник", 121, 123.

²⁴ ИАК, УПМ XXXVIII, 793 (17. III 1740).

²⁵ И. Божић-Б. Павићевић-И. Синдик, *Пашћировске исјаве XVI-XVIII вијека*, Цетиње 1959, 146, No 203 (1741).

²⁶ "Зборник", 40, 131, 131-2.

²⁷ Исто, 177, 182, 178, 182-3, 175.

држали помоћу провидура. Иако малобројни, Маињани нису били доброћудни. У групи од 400-500 углавном Црногораца Маињани су (1746) напали Грбљане у самом Котору.²⁸ На подршку су, поред владике, могли рачунати и на млетачког капетана Павла Маину.²⁹

Маињани су имали спорова и са Шкаљарима (изнад Котора). Њихови судије и главари били су у Котору ради ликвидације посла са Шкаљарима, али ништа нису постигли. Требало је решити питање паше у шумама и са Будванима; Маињани су били спремни да плате испашу по обичајима или како буде одредио которски ванредни провидур, али нису напустили терен.³⁰ Маињани су боље решавали ствари са несуседима. Они су (1748) купили жита пред Будвом са лађа неких Улцињана, према споразуму о плаћању постигнутом раније.³¹ Јула 1749. паштровске судије пристале су на поравнање Бечића и Маињана због земљишта, као и да се састане изборни суд за мирење Паштровића на једној и Грбљана и Маињана на другој страни.³² Маињани су дали сагласност за мирење августа 1748. Међутим, остали су нерешени спорови Маињана и Грбљана са Његушима. Владика Сава је тврдио да су Грбљани све зло учинили кршењем вере; владика је (фебруара 1748) налазио да би било најбоље да провидур и Маинама и Грбљу упути паштровске судије до Петровдана, кад би се у Будви пред провидуром разрешиле распре и ухватила нова вера. Маињани су имали обавеза и према Турцима, који су им позајмили 150 цекина, а Маињани су одуговлачили да се раздуже, па су им Турци дошли у племе.³³

Према једној статистици из 1748. године, у Маинама су биле 104 куће, 245 мушкараца од 16 до 60 година способних да носе оружје, 250 деце, 284 жене, 60 плебејских породица, без племића, грађана, официра, морнара и занатлија. У Поборима забележено је 45 кућа, 120 мушкараца од 16 до 60 година, 100 деце, 150 жена, 40 плебејских породица, без племића, грађана, официра, морнара и занатлија. У Брајићима била су 62 дома, 142 мушкараца од 16 до 60 година, 162 деце, 156 жена, 46 плебејских фамилија, без племића, грађана, официра, морнара и занатлија.³⁴ Становништво је било православне вероисповести; у околини Котора, Будве, у Грбљу, Маинама и Поборима била су (1748) 943 католика.³⁵

Зимско одржавање и исхрана стоке била је главна брига општиника и у Брајићима. Јануара 1740. Вуку Поповићу дозвољено је да на острвце Страдиоти може превести преко зиме марву, саобразно условима предвиђеним за такве боравке; закуп траве преузимали су неки

²⁸ Г. Станојевић, *Седам ћирилских њисама из средине 18. вијека*, "Историјски записи", бр. 2/1981, 105-6.

²⁹ Ј. Томић, *Подаци*, "Споменик" LXXII, Саво В. Прибиловић В. Петровићу 3/14. II 1744.

³⁰ ИАК, УПМ LXXXIII, 247 (16. XI 1748).

³¹ ИАК, УПМ LXIX, 538 (26. VI 1748).

³² Б. Храбак, *Поморско*, 118.

³³ "Зборник", 202, 201.

³⁴ Г. Станојевић, *Неколико сјајних членика о Боки Кошорској из средине XVII ст.*, "Споменик САНУ" CV, Београд 1956, 30.

³⁵ Г. Станојевић, *Миштролић Васиље*, 64.

Которани, а подзакуп плаћан је дукатима.³⁶ Брајићи су били присталице слободног деловања, без обавеза и вере. Сердар Вук Станишић их је наговарао да млетачким властима упуте тражене таоце, што су они одбили, јер су се пленидбе приређивале без обзира на веру. Подстрекачи насиља били су Рајич, Плошта и Петар Попов са дружином; Петру се стока налазила у Костаници (крај Будве), у кући пуковника Бубића, од кога су узимани савети и наук. Августа 1742. Брајићи су преузели плен Поборима, али су га чобани и Његуши оружјем повратили.³⁷ Уочи 12. јуна 1746. у Брајиће је сишло 1.200 Црногораца, те су Брајићи у највећој хитњи са породицама и благом побегли у Паштровиће. Постојала је опасност да се Црногорци не отисну и у Маине, па су им Маињани послали у сусрет појачану наоружану патролу.³⁸

Побори су лако убијали Црногорце који су их и даље притискали. Децембра 1740. усмртили су петорицу а више су ранили, мада су их црногорске старешине раније бранили од Турака и Црногораца. Нарочито су силовити били Прибиловићи, који су (јуна 1741) дошли у сукоб са игуманом из Грбља. Грбљани су оптужили Јову из исте породице да је на Пољу Мрчеву, под манастиром, посекао црквену товарну животињу. Оптужбу су прихватили и игуман Стефан, гувернадур Нико, па и владика Сава. Многи Прибиловићи су морали да се спасавају бежањем у Паштровиће, а куће и имања су им били уништени. Починилац злочина био је, међутим, неки Нико Пешов из Кубаса, који се као такав сам пријавио владици (1745). Већ је речено о отимачини Побора и Брајића (26. августа 1742) цетињских говеда.³⁹ Као велика и притиснута сиротиња, Побори су се сналазили отимачинама, лако пуштајући крв.

Из педесетих година XVIII века има доста докумената, најпре о Брајићима, који су у заједници трију општина били највише склони отимачинама и нередима. Крајем лета 1752. они су опљачкали новац и робу Азем-бега, што је, према наређењу паше из Подгорице, спроводио Ђуро Крестјан, руски поданик.⁴⁰ Године 1753. руски агенти са два брода су организовали пресељавања Црногораца, уз које су се нашли и неки Брајићи и Побори; са сердаром Станком Поповим отишла је стотина Његуша и Црмничана, а од Брајића и Побора само по један, и то од оних који су учили у манастиру; један црногорски главар је успео да одврати народ од путовања, и то 400 земљака.⁴¹ Те године три општине су збациле млетачку власт, а крајем 1754. Василије Петровић се трудио да придобије све православце Боке.⁴²

Усред лета 1755. мноштво Брајића запало је у заседу око Будве да се освете становницима града због случаја који је настао са неким Брајићем и једним будванским војником; перипетије су повећане одузи-

³⁶ ИАК, УПМ LVIII, 489 (12. I 1740).

³⁷ "Зборник", 137, 149, 149-50.

³⁸ ИАК, УПМ LXVIII, 151 (12. VI 1746).

³⁹ "Зборник", 134-5, 138, 179, 149, 149-50.

⁴⁰ ИАК, УПМ LXXXIII, 919 (15. IX 1752).

⁴¹ ИАК, УПМ LXXIX, 664.

⁴² Г. Станојевић, *Миштролић Василије*, 127.

мањем оружја Будванину Доминку Микули, који је пошао да обиђе виноград, затим хапшењем Брајића Рашића који се задесио у Будви и покушајем одузимања мањег броја стоке која је пасла по варошким утринама, спречавањем Будвана да са чесме изван града узимају воду и да одлазе у поља. Приликом једног изласка из Будве због воде дошло је до препуцавања.⁴³ Септембра 1756. настало је праштање пушака између Брајића и Маињана, и то што је само две седмице раније на грбаљском земљишту постигнут мир трију општина.⁴⁴ Млечани су се и маја 1756. трудили да отклањају несугласице између Паштровића, Црногораца, те Брајића и Маина односно Побора. У томе је тражена и морална помоћ владике Саве. Поменуте године закључено је примирје до Митровдана.⁴⁵

Маине са својим манастиром били су не само најбројнији него и најближи владикама. У Стањевићима радиле су неке абације и терзије који су избегли са турске територије и пуну годину обављали свој занат у манастиру.⁴⁶ Године 1752. постигнут је споразум између Маина, Грбља и Паштровића.⁴⁷ Септембра 1754, по повратку из Русије, Василије Петровић се искрцао у Будви и продужио до Стањевића. Захваљујући Василију, Стањевићи су постали расадник руског утицаја. Од остатка донесеног новца Василије је исплатио манастирске дугове, подигао нову цркву у Маинама и купио нешто земље на млетачком подручју.⁴⁸ Са свих страна Црне Горе људи су силазили у Стањевиће, као у место ходочашћа.⁴⁹ Јула 1755. у Маинама се бавио ванредни которски провидур Ђустин Болду.⁵⁰ У Маинама Василије је примио надинтенданта Бубића, који је дваред био гост владици у Маинама.⁵¹ Црква посвећена Ваведену (1621) убележена је у млетачки попис средином XVIII века.⁵² Василије је од руског двора тражио новчану супсидију за издржавање војске и за оснивање малих словенских школа у Маинама, на Цетињу и у Медуну.⁵³ У јесен 1756. Турци су похарали Маине као црквени центар.⁵⁴ Владика Василије је водио борбу са Теодосијем Мркојевићем и његовим

⁴³ ИАК, УПМ LXXXI, 177 (6. VIII 1755).

⁴⁴ ИАК, УПМ LXXIX, 1 (16. IX 1756); LXXX, 453-4 (20. III 1756).

⁴⁵ ИАК, УПМ LIV, 14 (5. V 1758).

⁴⁶ "Зборник", 181, 216.

⁴⁷ *Историја Црне Горе*, књ. III, 313.

⁴⁸ Ј.Томић, *Црногорски митрополић Василије Петровић по повратку из Русије (1754-1756)*, "Глас СКА" LXXXVIII, 67-73; Д. Вуксан, *Историјска грађа*, "Записи", књ. XIX, 103.

⁴⁹ Ј. Томић, *Митрополић Василије*, 68. - О подизању нове цркве у Маинама вид: "Зборник", 243-44.

⁵⁰ "Зборник", 243.

⁵¹ Ј. Томић, *Митрополић Василије и мисија њуковника Пучкова у Црној Гори 1759. године*, "Глас СКА" XCIV, Београд 1914, 67.

⁵² Б. Петковић, *Преглед црквених синоменака кроз њовесницу српског народа*, Београд 1950, 39; О. Зиројевић, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, Београд 1984, 61.

⁵³ Д. Вуксан, *Прејиска митрополића Василија, митрополића Саве и црногорских главара 1752-1759. године*, "Споменик СКА" LXXXVIII, Београд 1938, 23-5; *Историја Црне Горе* III, 64.

⁵⁴ "Зборник", 263.

рођацима из Маина; уценио је Теодосијеву главу са сто дуката и тражио од Маињана да сруше његову кућу и да његовој браћи заплене стоку.⁵⁵ Василије се држао Маина и 1759. године, вероватно што новац из Русије није стигао на време.⁵⁶ У маинској цркви прочитана је грамота главари-ма и примљена је њихова заклетва, а пуковник Пучков је владици Сави предао руски новац.⁵⁷ Маине су у то доба уопште биле место за ублажавање сукоба на Цетињу.⁵⁸ Василије је (септембра 1759) и даље живео у маинском манастиру, имајући у Маине, Поборе и Брајиће више поверења него у своје Црногорце. Тек концем године отишао је у Црну Гору са Пучковим.⁵⁹ Василије је лепо обдарио новцем житеље трију општина: породице у Маинама добиле су по 20, у Поборима и Брајићима по 12 лира.⁶⁰

Одмах после кризе 1756. године, Маињани су се опет нашли у сукобу са Шкаљарима. Судије и старешине општине писали су ванредном провидуру да су били дали веру Шкаљарима због неког судара, но Шкаљари су им управо тада (почетком лета 1757) отписали да су одустали од дате вере. Нови повод непријатељству настао је стога што је, изгледа, Крстић Вуков узео коња Луки Јаковићу, но он је то оспорио, тврдећи да су преступ починили Паштровићи.⁶¹ Судије и општински часници Маина изјавили су которском провидуру да ће му због спора са Шкаљарима предстати, а да због проласка Црногораца очекују да приме олово и двопек.⁶² Маињани су били у завади и с агресивним Паштровићима. И једни и други су само чекали кад ће истећи рок задатој вери, па да се после (у пролеће 1758) свете једни другима.⁶³ Паштровићи су средином XVIII века показали већу агресивност, па су Маињани и Брајићи оставили страже на међама не само зарад заразе, него да спрече упаде; страже су имале право на двопек. Паштровићи су и дању и ноћу узнемиравали Маињане, тако да се судије из Маина нису могли представити (1762) ванредном провидуру, него су у Котор послали једног судију и канцелара да приме плате за Маињане и Брајиће. У односе са Паштровићима спадали су и дугови за преузету храну, што Маињани нису намиривали.⁶⁴ Марва Маињана је бесправно пасла у будванском атару. Стога је по наредби пуковника Доминка Бубића, капетан Франческо Перини ухапсио Михата Алексића из села Подстрога (Маине) услед настале штете; на жалбу маинске општине, генерални провидур из Задра наложио је да се постигне нагодба већ и због нереда који су

⁵⁵ Ј. Томић, *Митрополић Василије*, "Глас СКА" XCIV, 58-60.

⁵⁶ Г. Станојевић, *Митрополић Василије*, 162.

⁵⁷ Ј. Томић, *Митрополић Василије*, 47.

⁵⁸ Г. Станојевић, *Митрополић Василије*, 163.

⁵⁹ Ј. Томић, *Митрополић Василије*, 38, 41.

⁶⁰ Исто, 60 (новембар 1759).

⁶¹ ИАК, УПМ LXXIX, 483 (8. VII 1757).

⁶² ИАК, УПМ LXXXIII, 342.

⁶³ ИАК, УПМ LVII, 88 (18. I 1757. м. в.).

⁶⁴ Ј. Миловић, *Зборник докумената из историје Црне Горе*, Цетиње 1956, 108, 109-10, 118, 119, 128, 177, 217; Б. Храбак, *Поморсјиво, зусарсјиво и боџошјовље у Паштровићима (XV-XVIII век)*, Историјски записи бр. 4/1995.

избили.⁶⁵ Капетан Маина и Побора је (последње недеље априла) јавио Котору да су општинници напустили поља и да су се са Будванима нагодили да плаћају траварину, према обичају краја, за пашу у планини која је припадала Будви; Маињани су навели да је у Будви њихов непријатељ Зането Антониони, који је избио Маињанку, удату за Доменика Палелолога.⁶⁶

У низу акција све три општине су наступале заједно. Међу собом су били доста солидарни у сузбијању насртљивих Црногораца, посебно у обезбеђењу зимске хране за стоку. Прве недеље децембра 1756. главари Маина, Побора и Брајића дошли су у Будву да траже помоћ у људству и муницији зарад спречавања Црногораца да се увуку у гранични појас проширене млетачке државе. Наиме, велик број Црногораца са стадима слегао се у Маине. Број оваца и коза је непрестано растао, јер је марва догоњена из делова Црне Горе. Општинници су се најпре обратили владци Сави, али га нису затекли у Стањевићима ни на Цетињу. Тих дана су и Турци продирали у Црну Гору. "Старци" Маина и Побора писали су ванредном провидуру да турска војска прети њиховим селима, у којима се налазе два манастира цетињског црквеног поглавара. Црногорци су пре доласка у Маине послали гласника, позивајући општинике да им се придруже у отпору против најезде некрста; одговор ових био је да то не могу чинити без дозволе провидурове. Узнемиравање турске ордије није nestало, али су Маињани присуство и штете Црногораца тешко подносили. Поново су молили млетачке руководиоце да им пошаљу појачања у људству, како би бранили државне међе; молили су и да се наложи будванском подести да дозволи да у Будву склоне своје породице.⁶⁷

Све три општине заузеле су исти став према будванском надинтенданту Доминку Бубићу. У представци (1754) најпре су истакли своје заслуге за млетачку ствар те своја прегалаштва и страдања у текућем Кандијском рату; Бубић им је обећао награду, али их је преварио, јер реч није испунио, него је настало угрожавање њихових повластица; нагласили су да је Бубић на њиховом заједничком збору био признат за наводног гувернадура тек пошто је свечано обећао да ће се у Венецији заложити за одржавање њихових привилегија и за исплату обећаних а заосталих плата; Бубић је, међутим, пред Сенатом иступио као њихов противник.⁶⁸ На посредовање владике Саве, представници трију комуна су (првих дана августа 1755) у својој новој представци ванредном которском провидуру изјавили да су згрешили кад су протестовали против млетачке управе у питању спора са Бубићем ради следовања двојека и плата; признали су да су посели Бубићево имање (куће, башту, виноград), и то из заблуде што су мислили да је ту смештено пециво које је требало да им припадне. Нову представку потписао је и владика Сава.⁶⁹

⁶⁵ ИАК, УПМ XXXVII, 88 (1. II 1757. м. в.) - Назив насеља је свакако настао насељавањем живља испод Острога.

⁶⁶ ИАК, УПМ LXXXIII, 304 (27. IV 1758).

⁶⁷ ИАК, УПМ LXXVII, 161 (8. XII 1756), 792. - Јуна поменуте године његушка момчад је у Тивту начинила покор без знања старијих ("Зборник", 256-7).

⁶⁸ ИАК, УПМ LXXIV, 935.

Августа 1755. донета је одлука о укидању санитарног кордона за Маињане, Грбљане и Црногорце. Тада се у Маинама бавио Василије Петровић, где је очекивао посету ванредног провидура.⁷⁰ Непосредно пре турског упада у Црну Гору владика Василије је позвао главаре трију села да дођу на Цетиње, дајући им велика обећања, свакако да би и они ступили у борбу с Турцима.⁷¹ Побори су тих недеља били мање одбојни према Црногорцима, јер су неки од њих опленили Турке у Црној Гори. Ђукан Зеџ, на пример, у друштву своје црногорске тазбине (почетком јесени 1755), опљачкао је неки турски караван; из тога сусретања Ђукан је дотерао кући само једну кобилу са теретом воска и кожа.⁷²

Припадници трију општина били су укључени у обновљену акцију сеобе Црногораца у Русију. У пролеће 1756. владика Василије се јавио руском амбасадору у Бечу с молбом да у Црну Гору упуту мајора Стефана Петровића (Шаровића) с потребним новцем да одведе један пук Црногораца у Русију. Шаровићев заменик Лазар Ђурић-Кнежевић (родом из Маина) октобра 1756. преко Дубровника и заобилазним путем стигао је на Цетиње. У Маинама се налазило зборно место оних који су одлазили у велику словенску земљу. Главари су се (1757) одазвали Шаровићеву позиву, и после дужег саветовања вратили су се у племена да упуте племенике и општинике у Маине. Док су старешине агитовале за сеобу, у Стањевићима је одржан тајни састанак, коме су присуствовали Шаровић, синовац гувернадуре Станка, неколико главара и 45 калуђера. Заказаног дана у Маинама сакупило се 600 људи. Припадници трију општина спречени су противагитацијом Андрије Ђурашковића, Пера Јовова и других који су у Будви примили новац за пут.⁷³

Почетком септембра 1756. сазван је збор на Цетињу, како би се заузео став према Османлијама. Скупу је присуствовало 200 људи, међу којима и Маињани, Брајићи и Побори.⁷⁴ Пре тога, на заказани збор на Цетињу 1755. дошли су једино главари Брајића, Маина и Побора, но тај неуспех није обесхрабрио Василија Петровића.⁷⁵

Сутрадан по доласку у Маине (септембра 1759) митрополита Василија пришли су му Маињани, Побори и Брајићи, који су га отпустили до морске обале.⁷⁶ Новембра 1759. сазван је на Цетињу збор целе Црне Горе, Зете и Љешњана да се закључи вера са свим суседима пре доласка генералног провидура Далмације у Котор. Потом је о св. Николи одржан нови скуп на Цетињу, да се казни смрћу и конфискацијом имовине Станоје Мусулин из Баица. Састанак црногорских главара са генералним провидуром из Задра планиран је у Брајићима.⁷⁷ На тим скуповима

⁶⁹ ИАК, УПМ LXXVIII, 10 (10. VIII 1755).

⁷⁰ ИАК, УПМ LXXVIII, 28 (20. VIII 1755), 393 (10. VII 1755).

⁷¹ ИАК, УПМ LXXX, 524-56 (10. XI 1756).

⁷² ИАК, УПМ LXXVIII, 351 (5. X 1755).

⁷³ "Зборник", 265-6; Г. Станојевић, *Митропољит Василије*, 144, 148, 149.

⁷⁴ ИАК, УПМ LXXX, 8. IX 1756; Ј. Томић, *Турски напад на Црну Гору 1756. године*, "Глас СКА" ХСII, Београд 1913, 274.

⁷⁵ Ј. Томић, *Турски напад*, "Глас СКА" ХСII, 274.

⁷⁶ Ј. Томић, *Митропољит Василије*, 33.

⁷⁷ ИАК, УПМ LXXXII, 462 (новембар 1759).

солидарно су се појавили представници трију општина.

За време својих боравака у Маинама 1758-59. Василије Петровић је сматрао Маињане, Брајиће и Поборе припадницима Црне Горе, обећавајући им заштиту и повластице Русије. Владика је чак наговарао да представници трију општина потпишу изјаву да су саставни део Црне Горе.⁷⁸ Франческо Фоскари, ванредни млетачки поклицар на Порти, известио је (септембра 1759) ванредног которског провидура да је примио извештај о држању владике Василија и личности Московита. Поменуте стране радиле су у Цариграду да би наведена три села и Грбаљ били припојени Црној Гори, што би могло да изазове пизму Порте на Млечане; Фоскари је држао да треба сузбити гласине о акцији, при чему би се Сињорија могла послужити притиском у писму владици Сави које би упутио будвански надинтендант.⁷⁹

У седмој деценији столећа акције су забележене само неких година, мада су оне 1768. биле врло интензивне. У Маинама је митрополит Василије делио новац који је донео пуковник Пучков млетачким поданицима, јер је сматрао да припадају Црној Гори; главари трију општина могли су према заслугама поред новца породицама добити још до шест цекина. Средином фебруара 1760. надинтендант Бубић је по трећи пут посетио Маине; митрополит га је уверио да жели да живи као веран дуждев поданик, саопштавајући то као велику тајну. Неповерење Млечана према Василију било је толико да кад је Бубић пошао у Скадар (1760) службено је рекао мутесарифу све што је знао о Василијевом раду.⁸⁰ Брајићи су 1763. запленили стоку паштровићког манастира Прасквице и цркве Св. Николе, убивши једног црквеног чобанина. Владике Сава и Василије упозорили су которског провидура на последице које из тога могу проистећи. Наиме, црногорске општине устале су да разоре и спале Брајиће, који су похарали цркву, мада су се заклели да ће чувати њену имовину.⁸¹ Рајич Стојанов Жмура био је главни кривац брајићких недела. Владика Василије је (септембра 1764) гарантовао да Рајич и остали Брајићи живе према хришћанским начелима и да су верни дужду. Затим је тражио милост за Рајича и молио да се он њему изручи. Кад те молбе нису прихваћене, владика Сава је писао надинтенданту Ст. Стијеповићу да су Рајич и Плошта убили пред Будвом млетачког официра, и да су се остали Брајићи десолидарисали са тим злочинцима; Рајич је убио и сина Луке Стојановића који је у Задру био таоц а Плошта је усмртио рођеног брата.⁸² Владика Сава је (марта 1764) молио ванредног провидура да помогне храном Поборе који су умиралли од глади, као што је надинтендант Бубић обећао Марку Ђ. Зецу миљар жита; они који преживе глад нека плате добијено жито.⁸³

У то време владика Василије је боравио у Маинама као смирен

⁷⁸ Ј. Томић, *Митрополић Василије*, 9-10, 30, 36.

⁷⁹ ИАК, УПМ LXXXIV, 1089 (20. IX 1759).

⁸⁰ Ј. Томић, *Митрополић Василије*, 60, 69.

⁸¹ "Зборник", 281-2.

⁸² Исто, 283, 290, 323-34 (26. IV 1761).

⁸³ Исто, 285, 286; ИАК, УПМ ХСІ, 498 (28. III 1764).

монах, утонуо у молитве, у сивилу манастирског живота.⁸⁴ Маински манастир већ је тада располагао са доста књига световног садржаја, што је могао да установи Доситеј Обрадовић приликом посете манастиру.⁸⁵ Владика Василије је умро у Петрограду 21. марта 1766. Један калуђер чувао је његово благо. Причало се да је у једној шкрињи било 10.000 цекина, 20 руских златних медаља и других ствари од вредности.⁸⁶ Главари Његуша су 6/17. јуна 1767, упутили писмо збору Маина, Побора и Брајића; старешине трију општина су то писмо доставили которском провидуру, изјављујући да неће поћи на предложени састанак нити примити новог владика. Ускоро по завладичењу, Арсеније је желео да посети три општине, али збор ових је решио да му не дозволи долазак.⁸⁷

Шћепан Мали је започео своју акцију изазивајући побуну помену-та три села. Средином марта 1768. босански везир је послао позив владици Сави и црногорским главарима да протерају уљеза. Писмо пуно претњи и ласкања прочитано је на збору у Маинама. На скупу је одлучено да се исплати харач и дају таоци, а босанском валији и скадарском паши је послато писмо. Док се Шћепан бавио у Његушима, у Маинама је одржан велики збор сва три села поводом ношења крста. Црквена поворка је ишла од места до места, а свештеници су благосиљали поља и ливаде. У поворци је учествовао и патријарх, јашући у пурпурном оделу, што раније никад није чинио ни митрополит. Маињани, Побори и Брајићи су први подржали Шћепана Малог. Чим је овај у Црној Гори развикан за цара, припадници трију општина су му отворено пришли и покренули су Грбљане и Паштровиће. Шћепан је у Стањевићима (4/15. маја 1768) поставио Марка Тановића за сердара, са свима правима која имају и црногорски сердари.⁸⁸ Изгледа да је у вези с држањем општина према Шћепану владика Сава (августа 1768) писао генералном провидуру, наводећи да је због дужда одлежао три месеца у тамници, па је сматрао да је заслужио да му на писмо надинтендант одговори; то се није десило, те се владика јадао, настојећи да оправда Маине, Поборе и Брајиће.⁸⁹

Млечани су успели да брзо угуше побуну. Они су наредили да сви Маињани преко 14 година у манастиру положе заклетву верности дужду. Потом се приступило оживотворењу програма који је предвиђао да се разоре домови Марка Тановића и његовог стрица, Марка Кнежевића и Теодосија Мркојевића; у Брајићима под удар репресалија пале су куће кнеза Николе и још двојице, а у Поборима домови тројице сељака из братства Зеца.⁹⁰ Казненим мерама пошло је за руком генералном провидуру Далмације да локализује Шћепанов успех на само три општине. У

⁸⁴ Г. Станојевић, *Митрополији Василије*, 180.

⁸⁵ М. Костић, *Доситеј Обрадовић у историјској њерсејективви XVIII и XIX века*, Београд 1952, 65.

⁸⁶ Г. Станојевић, *Црна Гора њред сиварање државе*, Београд 1962, 121.

⁸⁷ Г. Станојевић, *Шћепан Мали*, Београд 1957, 9, 10.

⁸⁸ Исто, 54, 25, 45, 91. - Став трију општина према Шћепану Малом: В. Винавер, *Црна Гора, Скадар и Дубровник крајем XVIII века*, "Историјски записи" бр. 1-2/1956, 48.

⁸⁹ "Зборник", 318.

⁹⁰ Г. Станојевић, *Једна њобуна*, "Историјски гласник" бр. 3-4/1953, 109.

исто време (јула 1768) Сињорија је увела у дејство знатан број чета, како би приморала Маињане, Поборе и Брајиће на покорност. У тим околностима Маињани и Побори су (августа 1768) напали Паштровиће. Затим су (12. септембра) поручили генералном провидуру да откако је дошао Шћеџан Мали нису одлучивали они него је испадало како је хтела Црна Гора. Та изјава лојалности није утицала на Сињорију да не пролије крв немирних сточара.⁹¹

Другога октобра млетачке чете су запалиле манастир у Стањевићима. Сутрадан су три чете поселе брдо Дубравац, а затим су потпуно освојиле Поборе. Нису наишле на отпор, јер се уплашен свет разбежао. Нешто оружаног супротстављања било је у Брајићима, чије су село млетачки војници заузели тек 7. октобра, хапсећи 21 човека. За најтеже злочине окривљено је пет Маињана, шест Брајића и двојица из Побора. Од ових су само четворица осуђена на смрт, а њихови лешеве су јавно изнесени. Потом су од ухапшених задржани као таоци 16 из Маина, 13 из Брајића и двојицу из Побора, док је 40 лишених слободе пуштено кућама.⁹² Млечани су желели да се осигурају од будућих немира. Генерал Вирцбург предложио је мере за подизање утврђења у Стањевићима, Брајићима, Лапчићима и Крстацу; по његовом плану, манастир у Стањевићима требало је да се сруши. Власти у Котору нису прихватиле генералов предлог, јер би, примерице, рушење манастира изазвало револт свег православног становништва; оне су само тежиле да спрече Црногорце да се поново угнезде у Стањевићима.⁹³

Тешке кврге политичких услова живота нису одлучиле немирне брђане да се одрекну столетних навика пљачке и чаркања са суседима. Маињанима су остали обрачуни са Паштровићима. Они су убили друга Крстићу Бабићу, а неколико других су ранили. Ванредни которски провидур је забранио Паштровићима да се свете Маињанима с тим у вези. Крстић Бабић је са друговима који су рањени још 1762. године ударио на Маињане и том приликом су погинула два Маињанина.⁹⁴ Јула 1765. заказана је арбитража за све спорове између Паштровића и Маињана односно Побора; Паштровићи се, међутим, нису појавили на рочишту, избегавајући судовање. Пуковник Бубић у Будви установио је да ће Паштровићи, ненасити у новцу, много кочити мир и усклађено држање према суседним општинама. Седмога јула 1765. они су поново погазили веру дату Маињанима.⁹⁵ Одмах затим турска војска из Подгорице и Мркојевића усмерила се на Паштровиће и Будву, али и на Маине, Поборе и Грбаљ, и то због отимачине једног бродића са пшеницом.⁹⁶

Почетком лета 1766. више војних бегунаца из Будве склонило се у Богородичином манастиру у Маинама, знајући да су Будва и Маине у

⁹¹ Г. Станојевић, *Један прилоз о Шћејану Малом*, "Историски записи", бр. 1-2/1958, 84, 89; исти, *Шћејан Мали*, 46.

⁹² Г. Станојевић, *Једна јобуна*, 109-10, 108; исти, *Шћејан Мали*, 48.

⁹³ Г. Станојевић, *Шћејан Мали*, 63.

⁹⁴ Г. Станојевић, *Црна Гора пред стварање државе*, 49.

⁹⁵ "Зборник", 335.

⁹⁶ ИАК, УПМ СХХХХ, 38, 269, 348 (25. VII 1779), 358, 399 (30. XI 1779).

непријатељским односима.⁹⁷ У том манастиру биран је (септембра 1769) нови игуман, после смрти оца Исаила; при избору били су присутни и владика Сава и Василије. Изабран је Ђорђе Ђигашки.⁹⁸

У бољим односима Паштровићи нису били ни са Поборима. Да се примире суседи, требало се послужити и брачним везама, па је једна девојка из Паштровића удата за Николу Прибиловића, Поборанина, који је за женидбу пуштен из затвора.⁹⁹ Ипак, наредне 1761. године Вуко Медин, водич пијаце, тужио се ванредном провидуру због случаја који му се десио, кад је, наговорен од Марка Цуца, изашао из градских врата, где су га дочекали Побори и Улцињани и псовали га врло погрдним речима; он се повукао у капију, а за њим су испале три метка, која га нису окрзнула; сматрао је да му је инсценацију приредио пуковник Д. Бубић, који му није био наклоњен.¹⁰⁰ Будвани су још којекако одржавали односе са суседима; са Грљанима су се нешто чешће сукобљавали. У једном физичком обрачуна пред будванском капијом погинуо је (марта 1765) један Побор, а један Грљанин је повређен.¹⁰¹

Поменуто три села сачињавала су једну кнежину, а свака општина је имала месног кнеза. Заједнички орган био је збор сва три насеља и кнежински кнез. Почетком априла 1766. у Поборима је за кнежинског кнеза изабран син ранијег кнеза, што није било у млетачком државном интересу. Избор је, наводно, неправилно обављен, без споразума са друге две општине и без сагласности будванског надинтенданта. Судије и "старци" Маина, Побора и Брајића установили су да се састало неколико Побора и да су они изабрали заједничког кнеза, без присуства и осталих Побора; изабрани је био неспособан за тај положај. За новог кнеза био је најподеснији Марко Зец, што су могли потврдити и грљански кнезови. Представници трију општина упозорили су власт да изабраног кнеза неће признати за старешину.¹⁰² Брајићи су такође били у сукобу са ненаситим Паштровићима. Из освете убили су једног Паштровића; извели су и похару у неком селу Црне Горе, упадајући заједно са противницима Паштровића.¹⁰³ Брајићи су, међутим, породици Ивановића из Маина такође отели 200 оваца и коза, при чему је рањен један Брајић. Маинска општина је теретила Брајиће да представљају узрочника кршења овешталих обичаја, и да позивају Црногорце, кад им затреба, да им помогну у отимачким подухватима. Из Будве је наређено Брајићима да врате отету марву.¹⁰⁴ Пре средине јуна Брајићи су вратили Ивановићима стоку, изузев шест грла, која су заклали и појели. Тих дана Црногорци су држали састанак у Ријечкој нахији да би одредили дан у који ће напасти Поборе и Брајиће, који су изазвали непријатељства међу

⁹⁷ ИАК, УПМ LXXXIX, 108 (10. VII 1766).

⁹⁸ ИАК, УПМ ХСIII, 892 (20. IX 1769).

⁹⁹ ИАК, УПМ LXXXII, 73 (22. VII 1760).

¹⁰⁰ ИАК, УПМ LXXXVII, 279 (1761).

¹⁰¹ ИАК, УПМ ХСII, 1039 (4. III 1765).

¹⁰² ИАК, УПМ ХСIII, 620 (9. III 1766), 509-9 (1766).

¹⁰³ ИАК, УПМ LXXXIX, 422 (Св. Стефан).

¹⁰⁴ ИАК, УПМ LXXXII, 357 (2. VI 1760).

суседима; посебно је требало казнити Ђаконовиће из Побора, који су сплеткарили, а можда били и кривоклетници; кажњавање Николе Ђаконовића утишало би гњев владике Саве и лакше би одвратило војводу Ђурашковића од планираног извршења удара, против које интервенције је био и владика. Пуковник Маркантонио Бубић у Будви примио је поруку ванредног провидура да Црногорци неће упасти у насеља под млетачком управом, али да надинтендант ипак мотри да Побори не изазову Црногорце; ако би до упада ипак дошло, да се сеоско становништво брзо повуче у Будву.¹⁰⁵ Син Николе Ђаконовића је пре тога ранио неког попа, турског поданика из Спича, код кога је распознао једног свог украденог вола; кад је то извео, морао се склонити код Суђића у Паштровићима, због једног ранијег убиства које је починио у Спичу. Тих дана искрснуле су размирице између Брајића и Маина.¹⁰⁶ Брајићи су тога лета редовно трговали са Црмничанима, долазили до Скадарског језера, а одатле није био далек ни Скадар, где је усмрћивала куга.¹⁰⁷

Почетком лета 1764. требало је заплашити Брајиће појачањима војске у Будви и хапшењем двојице зликоваца у Брајићима. Против Брајића начињен је неки записник о споразуму између Маина, Побора и Паштровића. Брајићи се нису одазивали наређењима власти, па их је војном силом ваљало уразумити. Кад је Рајич Стојанов ухапшен, владика Сава је молио милост за узапћеног, с тим да се Рајич упути њему, владици, како би он њему и осталим Брајићима усадио послушност, поштовање и љубав према дужду.¹⁰⁸ У Брајићима су децембра 1764. убијена два војника родом из Црне Горе.¹⁰⁹ Првих дана септембра 1765. Маркантонио Бубић је успео да ослободи уза каноника Антуна Марковића, кога су држали Брајићи.¹¹⁰ Брајићи су нешто раније знали да плене и племенике у удаљенијим областима. Године 1736. извели су упаде у Никшиће.¹¹¹

Последњих дана октобра 1765, поп из Грађана (Црна Гора) са пријатељима из Брајића извео је пљачку у Маинама; попов рођак био је Станко Перановић. Цела поворка очајника погођених поповим разбојништвом дигла је толики лелек, да су се Брајићи, неучесници у отимачини, дигли да крену у село Грађане и да се обрачунају са попом. Маркантонио Бубић, који је са 12 наоружаних Маињана дошао у Брајиће, спречио је крвави кравал, нешто и силом. Наредио је кнезу Нику Мартиновићу да му стави на расположење 30 младих Брајића. После ручка Бубић је с тим момцима и својом пратњом кренуо пут Грађана; по доласку у село, упутио је Перановића и два маинска главара да изведу из куће попа. Поп се појавио са 20 пратилаца. После дугог натезања поп је

¹⁰⁵ ИАК, УПМ LXXXV, 859-60 (15. VI 1760); LXXXII, 1186 (4. VI 1760).

¹⁰⁶ ИАК, УПМ LXXXII, 1180 (4. VI 1760).

¹⁰⁷ Исто, 1190 (13. VIII 1760).

¹⁰⁸ ИАК, УПМ ХСIV, 218 (5. VII 1764).

¹⁰⁹ ИАК, УПМ ХСI, 542 (30. XII 1764).

¹¹⁰ ИАК, УПМ ХСII, 892 (6. IX 1765).

¹¹¹ Ј. Томић, *Подаци о сукобима и мирењу Боке, Црногорца и њурских поданика 1735-1766*, "Споменик СКА" LXXXII (1931), 17.

пристао да о Митровдану догна у Брајиће опљачкану стоку, под условом да се том приликом исплате 32 цекина; поп је, наиме, већ уговорио продају стоке Црмничанима, а 12 комада је већ заклао; тражени новац требало је да намири ванредни которски провидур у име мира. Пре тих збивања, почетком јануара 1765, у Брајићима су нађена два леша без главе двојице припадника милицијске чете капетана Маине, који је био родом из Грађана.¹¹²

Поменута 32 цекина Брајићи су за време гладне године позајмили од попа. Новац је примио Марко Тановић, који је отишао у Бар и стекао покровитељство тамошњег капетана Исмаил-бега Мустафагића, поставши чивчија на капетановој земљи. Са турске територије почео је изводити личне обрачуне са својим дојучерашњим сељанима. Он је, поред осталог, убио брата кнеза Ника Мартиновића, сина Вука Прентовића. Цело село живело је у страху од његових осветничких намера. Зато је поп из Грађана извео разбојнички напад и том приликом догнао 20 грла крупне и 400 глава ситне марве, за она 32 цекина. Маркантонио Бубић био је приморан да захтева од капетана Бара да Толовићу онемогући даље злочиначке излете; како то није изведено, Толовић је у лето 1766. тражен пред суд.¹¹³

Брајићи су и даље кубурили са животним намирницама. Сеоске старешине предале су Рајича Стојанова и Рада Радосалића, за које су морали бити исплаћени парнички трошкови; Рајич се, пак, жалио кад је био ухапшен да су му у кући нестала 22 цекина, одличје и друге вредности. Његово хапшење извео је заставник Марковић, чији је живот био у опасности од других Брајића, који су извели крађу у Рајичевом дому. То је бацило сенку на село.¹¹⁴

Седамдесетих година готово да нема документације о збивањима у три општине. Владика Сава је (1772) оспорио могућност да Црногорци нагрну на манастир Стањевиће. У другом маинском манастиру, у Подмаинама, Млечани су сместили одељење војске због опасности од напада присталица Шћепана Малог.¹¹⁵ У условима кад се чета капетана Франиновића налазила у Подмаинама (1772), Маињани, Побори и Брајићи повезали су се са Грљанима и Паштровићима.¹¹⁶ Пред могућим оружаним интервенцијама власти и уопште силе са стране, немирни брђани су се удруживали да се лакше одбране, те су размирице међу њима утихнуле.

¹¹² Исто, 216 (2. XI 1765), 302 (18. I 1764. м. в.).

¹¹³ ИАК, УПМ ХСП, 663 (15. VII 1766), 169 (28. X 1765). Брајићи су позајмљивали новац и од муслимана. Двојица њих и двојица Паштровића, њихових ортака, примили су од Јелес-аге Јеркочевића укљева за сто реала да би то извезли у Венецију (П. Шеровић, *Један шрговачко-јоморски сјор њовјерен рјешавању "добрих људи" у Којору 1719. год.*, "Годишњак ПМК" XII, 1964, 275.)

¹¹⁴ ИАК, УПМ ХСП, 901, 905, 906; СХХХVII, 348 (25. VI 1779): због напада Паштровића на лађу која је пловила у Сенигалију смењени су кнезови и судије Брајића, Маина и Побора, који су, изгледа, били повезани са пљачкашима.

¹¹⁵ "Зборник", 326, 335, 328.

¹¹⁶ "Зборник", 344 (2. II 1789); С. Мијушковић, *Учешће Бокела у руској флојти на Медитерану за време великог руско-турског рата (1769-1774)*, "Годишњак ПМК" X (1962), 152.

Непримерни односи између Брајића и Црногораца пренесени су и у претпоследњу деценију столећа. Око 1. октобра 1780. тринаест кнежина Црне Горе, свака са сто наоружаних бораца и са заставама, напало је Брајиће, да би ови били побијени, попаљени и да им се узме све што би се нашло. Пред таквом силом и са таквим намерама Брајићима су притекли у помоћ Маињани, Побори, кнежина Марка Љубановића из Грбља и неки из кнежине кнеза Војина, па и Паштровићи, заборавивши на раније размирице. Мотив за оружану интервенцију нађен је у томе што су извесни Брајићи годину раније одвели крдо говеда ћеклићком попу Андрији Ђурашковићу. У окршају погинула су три Црногорца, док је од Брајића један изгубио живот а један је допао рана. Нападаци су потиснути преко границе.¹¹⁷ Јануара 1781. опет је неправедно набачена кривица Ђуру Зецу и његовим синовима да су посекали "интраду" конта Анта Зановића и Бубића. Ђуро је ту клевету одбио пред старешинама Маина, Побора и Брајића, стављајући имовину своју и својих синова као залог док се не истера истина и нађе прави злочинац. Ђура је (фебруара 1781) препоручио и владика Сава.¹¹⁸

Кад је Аустрија почела да се меша у црногорске ствари, Сињорија је настојала да се њени поданици у суседству Црне Горе не уплићу у аустријско-црногорске односе. Сенат у Венецији наложио је генералном провидуру Далмације и Боке (Албаније) да покупи таоце из Маина, Побора и Брајића и да их држи у Задру.¹¹⁹ Чланови аустријске мисије сместили су се у манастиру Стањевићима. Митрополит Пламенац је дошао само да се поздрави са гостима своје земље. Ни гувернадур Радоњић, који је живео у Његушима, није иоле чешће силазио у Стањевиће, да то не би пало у очи Млечанима. О Аустријанцима на црногорској граници (1781-82) ванредни которски провидур био је добро обавештен, нарочито преко кнеза Побора.¹²⁰ Пуковник Паулић, шеф мисије, обавестио је своју бечку централу о пет црногорских манастира, међу којима и о оном у Стањевићима, који је био нешто мањи, са бискупом као чешћим станаром, једним архимандритом, три монаха и једним ђаконом.¹²¹ Поменути кнез Побора Дамјан Кнежевић и брајићки кнез Иван Мартиновић (односно Војин Бојковић) крајем јула 1782. писмом су тражили од млетачких власти хитну помоћ у храни.¹²² Паулић је реферисао да су три општине и Грбаљ потчињени Млетачкој Републици, и то по савету некадашњег владике Данила, који је желео да црногорска нејач у случају велике опасности има где да се склони; тим потчињавањем Црна Гора је изгубила морску обалу.¹²³ Поменута два кнеза по наредби которског провидура (15. маја) отпратила су аустријску мисију.¹²⁴

¹¹⁷ ИАК, УПМ СХЛI, 26. X 1780; "Зборник", 343-44.

¹¹⁸ "Зборник", 344 (2. II 1781).

¹¹⁹ ASV, Senato I, secreta, filza 359, генералном провидуру 17. III 1781.

¹²⁰ Вл. Борђевић, *Црна Гора и Аустрија у XVIII веку*, Београд 1912, 31, 8.

¹²¹ Вл. Борђевић, *Истиси из бечких државних архива*, Београд 1913, 87.

¹²² Ђ. Миловић, *Глад*, 135.

¹²³ Вл. Борђевић, *Црна Гора и Аустрија*, 42.

¹²⁴ Г. Станојевић, *Црна Гора пред сиварање државе*, 18.

У време деловања мисије у Црној Гори постојало је мишљење да Сињорија не прави никакве сметње народу трију општина и Паштровићима да одлазе у Цариград; грбаљски кнез Марко Љубановић је то оспорио.¹²⁵

Брајићи, смештени на путу који са Цетиња води ка Будви и Бару, сами су се излагали непријатељу, желећи да помогну одбрану Црне Горе. Због тога су (маја 1782), као и Паштровићи, тражили стреливо за борбу против скадарског паше.¹²⁶ Брајићи су страдали у ноћи 28-29. јуна 1785, кад се Махмуд Бушатлија преко њихове области враћао са Цетиња у Бар.¹²⁷ Априла 1786. Махмуд је позвао Брајиће на покорност султану и захтевао је да њихови представници дођу да му се поклоне. Крајем тога месеца Меџикука из Подгорице са неким Црногорцима и муслиманима из Црмнице желео је да нападне Брајиће. До напада стварно није дошло.¹²⁸

Средином 80-их година очекивао се турски напад на Црну Гору. Црногорци су се (марта 1784) обратили за помоћ приморским општинама; Грбљани су одбили подршку, док Маињани, Побори и Брајићи нису били тако одбојни.¹²⁹ Приликом похода Бушатлије на Црну Гору (јуна 1785) једна турска војска јездила је према Цетињу, а друга је имала да заузме Брајиће, Маине, Поборе и Грбаљ. Та друга колона се није озбиљно ни покренула, али су Брајићи страдали од прве колоне.¹³⁰ Паштровићи, Маине и Грбљани нису имали поверења у слаткоречивост прертљивог скадарског паше, те су се још 8. јуна три општине договориле да се међу собом чврсто држе, док опасност не мине. Махмуд је пошао са Цетиња пред ноћ 28. јуна, те је преко Брајића упао у Паштровиће, где је начинио прави покор и крвопролиће.¹³¹ После масакра у Паштровићима, изван број Маињана, Побора и Брајића подигао је млетачки провидур у Јадрану да се сахрањују мртваци у Паштровићима.¹³²

Кад је прохујала Махмудова ордија, пришло се утврђивању Богородичиног манастира у Подмаинама (априла 1786). Та утврђена позиција била је потребна за одбрану не само Будве него и Котора; утврђене су и куле у Грбљу и кула Св. Тројице испред Котора. Манастир у Маинама био је наоружан са четири топа и посадом од 122 човека са мајором као заповедником.¹³³ Брајићи су били пред погибели да буду нападнути априла 1786. Тада они нису пошли на подворење скадарском господару.¹³⁴ И поред борбе против заједничког непријатеља, окршаји

¹²⁵ Ђ. Миловић, *Глад*, 134.

¹²⁶ Д. Вуксан, *Црна Гора у доба младосии митрополииа Пејтра I*, "Записи", књ. XXI, св. 4 (април 1939), 203.

¹²⁷ Ј. Томић, *Махмуд Бушатлија, њаша скадарски*, "Глас СКА" LXXVI (1908), 155-57.

¹²⁸ ASV, Prov. genio Dalmazia ed Albania, filza 650, Kotor 12. и 25. IV 1786.

¹²⁹ Р. Драгићевић, "Историјски записи" II, 318; *Историја Црне Горе* III, 420.

¹³⁰ ИАК, УПМ ССИ, busta D No 29 (26. VI 1785).

¹³¹ Ј. Томић, *Махмуд*, 153-4; В. Ђоровић, *Поход Махмуд-џаше Бушатлије џроиив Пашићровића*, "Споменик СКА" LXXXVII, 84. - Упад у Брајиће: ИАК, УПМ ССИ, fasc. F, No 23 (9. VII 1785).

¹³² ИАК, УПМ ССИ, fasc. F, No 16 (4. VII 1785).

¹³³ Ј. Томић, *Махмуд*, 198.

између Брајића и Црногораца нису престајали. Априла 1788, подељени у три чете, Брајићи су направили заседу Црногорцима, с намером да неке побију, али су их спречавали извесни аустријски војници који су били у друштву Црногораца. Поред заседе аустријски официр Вукасовић протестовао је код генералног провидура, наводећи да Брајићи праве замке Црногорцима кад преносе жито.¹³⁵

Постоји податак из литературе (свакако на основу предања) да су Млечани 1786. попалили три општине.¹³⁶ Тврдња није убедљива, као ни многи други наводи традиције.

Главари трију општина тражили су од подесте Будве храну августа 1788. године; овај је молбу препоручио генералном провидуру.¹³⁷

У оквиру Маина, у селу Подострогу, живела је (1789) католичка сељачка породица са изразито романским презименом - Ферона.¹³⁸

Документација о три општине крајем столећа је незнатна. Бубићи, који су сматрали да је Сињорија црногорске приморске општине дала на управу њиховој породици, жалили су се (1793) на тешкоће које имају са православним становништвом. Генерални провидур из Задра такође је пазио на ситуацију у Стањевићима, где су долазили црногорски прелати.¹³⁹

Маињани, Брајићи и део Паштровића напали су (1795) неку турску лађицу у будванској луци, те је генерални провидур наложио да се исплати накнада за пљачку, да случај на би послужио осионом Махмуд-паши као изговор за напад на Паштровиће.¹⁴⁰

Преломне 1796. године владика Петар I већи дио времена провео је у Стањевићима, припремајући са Црногорцима и Брђанима отпор на језди скадарског господара. Месеца јуна известио је Грбљане да се нада да ће се пашине намере изјаловити. После првих вести о покрету Бушатлијиних трупа владика је (19. јуна) пошао из Стањевића на Цетиње. Крајем августа и првих дана септембра Петар I је из Стањевића упутио пет посланица, у првом реду млетачким руководиоцима. Уосталом, и Млечани су били узнемирени, па је средином јула надинтендант Фонтинато логоровао са војском у Маинама; како се није осећао сигурним, тражио је од которског провидура да са територијалцима ојача логор.¹⁴¹

¹³⁴ Г. Станојевић, *Црна Гора њед сѝваранье државе*, 120, 124.

¹³⁵ ASV, Prov. gen. in Dalmazia, filza 654, Котор 4. IV 1788, прилог: писмо Вукасовића и Пернета од 3. IV 1788. из Цернице.

¹³⁶ С. Накићеновић, *Бока*, "Насеља и порекло становништва" IX, Београд 1913, 297-98; Ј. Ердџановић, *Еѝничко сродсѝво*, "Глас СКА" XCVI, 8.

¹³⁷ ASV, Prov. gen. in Dalmazia, filza 615, Котор 26. VIII 1788, прилог: писмо подесте Будве од 17. VIII 1788. и молба представника трију општина без датума.

¹³⁸ Н. Луковић, *Биланс ѝморско-ѝрѝовачке куће Ива и браће Верона из Прчања*, "Годишњак ПМК" XVII (1969), 92.

¹³⁹ Ј. Томић, *Бока Коѝорска и француска револуционарна ѝроѝпаганда 1793. ѝодине*, "Споменик СКА" LXXIV, Београд 1933, 68-70 (писмо генерал-резидента М. Бубића 22. XII 1793).

¹⁴⁰ Б. Павићевић, *О ѝрвом ѝходу Махмуда Бушаѝлије на Црну Гору 1796*, "Историјски часопис" VI, Београд 1958, 158.

¹⁴¹ Исто, 159, 170-4, 176-7, 178-9.

***

Кад је Наполеон угасио живот Млетачке Републике, митрополит Петар I помислио је да је најзад дошло време да оствари замисао о проширењу своје земљице и избије на море, заузимањем Будве и околних општина. Кад су аустријске трупе ушле у Боку Которску, Петар I је успео да му генерал Рукавина не оспори право на Стањевиће и Маине. Генерал Броди је настојао да смести војну посаду у Маинама, на што је митрополит формално признао царску јурисдикцију и над Маинама, али је напоменуо да ће Црногорци силом спречити заузимање Стањевића. Тајним расписом владика је позвао све православне општине у Боки да пруже отпор освајачу. Позив није наишао на одзив, али малобројна ћесарска војска и нарочито држање генерала Рукавине утицали су на Бродија да не инсистира на својој намери. Тако је Петар I задржао оба манастира у Маинама, чак и за време Француза.¹⁴²

Политичким изгледима који су настали ликвидацијом Млетачке Републике узнемирили су се у Цариграду, јер је Порта очекивала да ће француски ратни бродови продрети у Црно море; то би довело до иступања Русије.¹⁴³ Могло се догодити оно што се десило коју годину касније, кад су руске топовњаче кружиле Јадраном.

Главни аутори који су се бавили променама у Далмацији и Боки Которској 1797-1815. године сумарно излажу збивања са црногорским приморским општинама и окупацијским властима.¹⁴⁴

Године 1808. у Котору је регистровано неколико докумената који се тичу трију општина, а посебно Брајића. Један од ових је ухапшен, јер је секао стабла маслина и воћака Брајићима. У Брајиће су добежавали као дезертери људи насилно уновачени у француску војску. Власти су своје органе гоњења слали у Брајиће да хватају пљачкаше. Новчана помоћ кнежинама Бојковића и Љубановића као и осталима у три општине је ускраћена у Котору.¹⁴⁵ Септембра месеца подделегат Зановић реферисао је Котору да свакодневно стижу докази о "изопачености ђуди" Брајића, који се не повинују никаквим наредбама, а нарочито заповестима које се тичу регрутације у морнарицу, а стоку краду чак и кад припада владици.¹⁴⁶

На измаку владавине феудалних држава припадници трију општина тешко су се, већ својим сиромаштвом, уклапали у цивилизацијске услове времена.

¹⁴² Д. Вуксан, *Дружи долазак Аустријанаца у Боку и последице*, "Записи", књ. XXIV, св. 4 (октобар 1940), 195.

¹⁴³ *Vasbakanlik arsivi (Istanbul), Hatti humayun, No 13605*, писмо руског вицеконзула Хаима Сарагано из Бујулдере 31. VII 1798.

¹⁴⁴ P. Pisani, *Dalmatis de 1797 a 1815*, Paris 1893; T. Erber, *Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814*, Zara 1888, passim; Н. Милаш, *Православна Далмација*, Нови Сад 1901, 451-52.

¹⁴⁵ ИАК, DEBOF V, 20, 255, 138, 239.

¹⁴⁶ Исто, VI, 17 (22. IX 1808).

Bogumil HRABRAK

*TROIS COMMUNES DES HABITANTS DES KATUNS ENTRE
LE MONTENEGRO ET LA VENETIE (1420-1797)*

R é s u m é

En se basant sur les sources de Kotor, Venise et d'autres matériaux documentaires, l'auteur traite du passé de trois villages côtiers qui appartenaient aux provinces des Katuns et, ce, dans trois intervalles de temps : 1420-1570, 1570-1718, 1718-1797. Il rapporte aussi quelques statistiques qui avaient été faites auparavant.

Tout d'abord au-dessus de Kotor apparaît le village de Pobori dont les habitants étaient les plus pauvres et avaient tendance à se déplacer. Celui de Maine était situé au centre et avait un plus grand nombre d'habitants qui entretenaient des relations plus intenses avec les évêques de Cetinje car il y avait deux monastères sur leur territoire (Stanjevici, Podmaine). Ceux de Drajići étaient le plus portés sur les armes, mais les habitants des deux autres communes étaient également enclins au pillage. Les conflits avaient surtout lieu avec les habitants de Pastrovici, Budva, Grbalja et du Monténégro. Les conflits étaient provoqués pour assurer le pâturage au bétail, surtout en période d'hiver, ainsi que pour poser les bornes de délimitation de la circonscription. En tant qu'éleveurs de bétail ils dépendaient du marché à Budva et Kotor, d'où ils rapportaient le sel et les céréales.

A l'époque des guerres turco-vénitiennes, ils se rangeaient du côté des Vénitiens, mais pour de courtes périodes (1571-2, 1646, 1684). La Vénétie, dont l'administration était très bureaucratisée, ne leur convenait pas, et les pillages auraient pu être moindres. Après la paix de Pozarevac (1718) ils font partie d'une façon durable de la République Vénitienne, mais ils continuent à se considérer comme faisant partie du Monténégro, de sorte que pendant quelques années ils devaient, en tant que sujets des Turcs, leur payer un tribut. L'évêque Danilo proposa de les soumettre aux Vénitiens afin que leur territoire puisse servir de refuge aux autres Monténégrins.